

DARBO TEISĖS KATEDRA

Žanetos Šabanovič,
IV kurso, darbo teisės studijų
atšakos studentės

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKA SPRENDŽIANT BYLAS
DĖL MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ, PADARYTĄ
DARBUOTOJO SULUOŠINIMU AR KITOKIU PAKENKIMU SVEIKATAI
ARBA DĖL NUKENTĖJUSIOJO MIRTIES
MAGISTRO DARBAS**

Vadovas: as. A. Prancėvičius
Recenzentas as. A. Paliukėnas

Vilnius
2009

TURINYS

ĮVADAS	3
1. MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA IR SANTYKIS SU KITOMIS TEISINĖS ATSAKOMYBĖS RŪŠIMIS TEORIJOJE IR LAT PRAKTIKOJE.....	6
2. DARBDAVIO MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS LAT PRAKTIKOJE	13
2.1 Žala	14
2.2 Neteisėta veika	17
2.3 Priežastinis ryšys.....	22
2.4 Kaltė	27
2.5 Darbo teisinių santykių buvimas.....	32
2.6 Žalos atsiradimas susijęs su darbo veikla	34
3. DARBUOTOJUI ATLYGINTINOS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMAS IR ATLYGINIMO TVARKA LAT PRAKTIKOJE	37
IŠVADOS	53
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57

IVADAS

Darbo teisės teorijoje ir praktikoje skiriamos dvi materialinės atsakomybės rūšys: 1) darbuotojo darbdaviui ir 2) darbdavio darbuotojui. Dažniausiai kai kalbama apie materialinę atsakomybę darbo teisės kontekste turima omeny darbuotojo materialinė atsakomybė darbdaviui, tačiau nereikia pamiršti, kad galimas ir atvirkštinis variantas, kai darbdavys turės atlyginti darbuotojui padarytą žalą. Šiame darbe siekiama detaliau aptarti darbdavio materialinės atsakomybės atvejus susijusius su darbdavių materialine atsakomybe už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties.

Darbdavio materialinės atsakomybės aspektų nagrinėjimo ypatumus lemia tai, kad ji yra ne vien tik darbo teisės objektas, bet taip pat ir civilinės teisės reglamentuojamų visuomeninių santykių visumos dalis. Tai sąlygoja savotišką darbdavio materialinės atsakomybės dvilypiškumą. Materialinei atsakomybei atsirasti nagrinėjamos reikalingi du subjektai: darbuotojas ir darbdavys, kurie yra darbo sutarties šalys. Taigi apie darbdavio materialinę atsakomybę galime kalbėti tik, jeigu žala nesvarbu turtinė ar neturtinė padaroma darbuotojui, kuris yra sudaręs su darbdaviu darbo sutartį. Nagrinėjant darbdavio materialinės atsakomybės problematiką reikėtų nepamiršti, kad ją reglamentuoja pirmiausiai darbo teisės normos, o tik po to civilinės teisės normos ir tik tokia apimtimi, kiek tai suderinama ir neprieštarauja darbo teisės normoms. Civilinės teisės požiūriu žalos atlyginimo darbuotojui santykiuose darbdavys tampa skolininku, o darbuotojas kreditoriumi.

Tyrimo tikslas – atlikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizę, siekiant nustatyti kaip aiškinamos ir taikomos materialinės teisės normos sprendžiant bylas dėl darbdavių materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties, išnagrinėti su kokiomis teisės aktų taikymo problemomis susiduriama teismų praktikoje. Taip pat darbe nagrinėjami darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo teoriniai aspektai.

Tyrimo objektas - Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika bylose dėl darbdavių materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties.

Darbe taikomi tokie **tyrimo metodai**: teisės aktų analizės, lyginamasis, sisteminis, loginis, gramatinis, istorinis, apibendrinimo.

Nagrinėjamos problemos aktualumas, originalumas ir naujumas. Tai, kad nagrinėjama tema nepraranda savo aktualumo liudija žemiau pateikiami Valstybinės darbo inspekcijos statistiniai duomenys. Būtent nelaimingi atsitikimai darbe dažniausiai ir sudaro pagrindą atsirasti darbdavio materialinei atsakomybei. Gana nemažas nelaimingų atsitikimų skaičius sąlygoja ginčų dėl žalos atlyginimo atsiradimą.

Nelaimingų atsitikimų darbe pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos sritis 2005 – 2007 metais¹

Eil. Nr.	Veiklos rūšis	Nelaimingų atsitikimų skaičius					
		Bendras NA skaičius			Mirtinų NA skaičius		
		2005	2006	2007	2005	2006	2007
1.	Statyba	597	661	694	33	29	23
2.	Transportas	435	418	474	24	29	20
3.	Apdirbamoji pramonė, iš jų:	1217	1273	1230	29	13	21
3.1.	<i>Medienos apdorojimas</i>	354	356	346	10	4	9
3.2.	<i>Maisto pramonė</i>	266	305	302	4	3	3
3.3.	<i>Metalo apdirbimas</i>	224	238	209	4	3	3
3.4.	<i>Chemijos pramonė</i>	59	68	93	5	1	1
3.5.	<i>Tekstilė</i>	153	132	127	2	1	1
3.6.	<i>Statybinių medžiagų Gamyba</i>	73	74	74	4	1	1
3.7.	<i>Kitose pramonės šakose</i>	88	100	79	0	0	3
4.	Didmeninė ir mažmeninė prekyba	281	359	337	5	9	4
5.	Žemės ūkis	93	81	97	4	5	7
6.	Miškininkystė	38	38	25	7	4	6
7.	Elektros, dujų ir vandens tiekimas	69	63	63	5	4	4
8.	Kita komunalinė socialinė veikla	104	115	108	6	2	0
9.	Kasyba	23	26	20	1	0	1
Iš viso (1-9)		2857	3034	3048	114	95	86
10.	Kituose sektoriuose	501	547	590	4	13	12
Iš viso šalyje		3358	3581	3638	118	108	98
Be eismo įvykių		3096	3334	3377	92	78	67

¹ Šaltinis: Valstybinė darbo inspekcija <http://www.vdi.lt/index.php?452345996>

Svarbiausi šaltiniai. Analizuojant darbdavių materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties problematiką, be Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių darbe remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimais, Lietuvos Respublikos darbo kodeksu, Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, kita normine literatūra, taip pat įvairiais straipsniais bei leidiniais.

1. MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA IR SANTYKIS SU KITOMIS TEISINĖS ATSAKOMYBĖS RŪŠIMIS TEORIJOJE IR LAT PRAKTIKOJE

Prieš pradant detaliau nagrinėti darbdavio materialinės atsakomybės klausimus tikslinga apibrėžti, kas yra teisinė atsakomybė ir materialinės atsakomybės vietą tarp kitų teisinės atsakomybės rūšių.

Teisinės sistemos egzistavimas neįmanomas be teisinės atsakomybės. Būtent teisinės atsakomybės nustatymas teisės aktuose užtikrina teisinių santykių subjektų teisių ir pareigų įgyvendinimo mechanizmo funkcionavimą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 30 str. nustato, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Tokiu būdu Konstitucija garantuoja piliečiams teisę ginti savo pažeistas teises ir laisves ir užtikrina teisinės atsakomybės įgyvendinimą. Svarbu nepamiršti, kad bet kuris įstatymas, nustatantis tam tikrą pareigą, gali būti veiksmingas tik tuomet, kai už tos pareigos nevykdymą yra numatyta ir tinkamai taikoma adekvati teisinė atsakomybė.

S. Vansevičius pateikia tokį teisinės atsakomybės apibrėžimą: teisinė atsakomybė - teisinė priemonė, blokuojanti priešingą teisei elgesį ir skatinanti visuomenei naudingą veiklą². Pasak A. Vaišvilos teisinė atsakomybė — tai teisinis įpareigojimas teisės subjektams garantuoti naudojimąsi savo teisėmis atitinkamų pareigų vykdymu nurodant, kad tokių pareigų nevykdymas virst atitinkamų teisių praradimu³.

Pagal teisės pažeidimo rūšį teisinė atsakomybė paprastai skirstoma į baudžiamąją, administracinę, civilinę, drausminę ir materialiąją. Šiame darbe nagrinėjama viena iš teisinės atsakomybės rūšių materialinė atsakomybė, dar konkrečiau darbdavio materialinė atsakomybė. Šiame darbe kitos teisinės atsakomybės rūšys nagrinėjamos tik tiek, kiek tai yra susiję su darbdavio materialine atsakomybe.

Materialinė atsakomybė - tai turtinė prievolė, atsirandanti, kai vienas darbo santykio subjektas padaro žalą kitam subjektui ar kitaip pažeidžia turtinius interesus neatlikdamas savo pareigų arba jas atlikdamas netinkamai, turinti kompensacinių ir apsauginių teisinių santykių pobūdį ir taikoma siekiant, kad teisės pažeidėjas padengtų padarytus nuostolius visiškai arba darbo įstatymų nustatyto dydžiu ir būtų užtikrinama darbo santykių subjektų interesų pusiausvyra⁴. Pagrindinis materialinės atsakomybės

² Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. V.: Justitia, 2000

³ Vaišvila A. Teisės teorija. V.: Justitia, 2000

⁴ Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008

uždavinys – garantuoti visos arba dalies kitai darbo sutarties šaliai padarytos žalos (nuostolių) atlyginimą.

Darbdavio materialinę atsakomybę galima būtų apibrėžti, kaip teisinę atsakomybę, atsirandančią dėl teisės pažeidimo, kuriuo darbdavys padaro žalą darbuotojui, neatlikdamas savo darbo pareigų arba jas atlikdamas netinkamai.

DK 248 str. nustatyta, kad darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda, kai:

- darbuotojas sužalojamas ar miršta arba susserga profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu;
- žala padaroma sugadinant, sunaikinant arba prarandant darbuotojo turta;
- kitokiu būdu pažeidžiami darbuotojo ar kitų asmenų turtiniai interesai;
- darbuotojui padaroma neturtinė žala.

Toliau šiame darbe aptariamas tik vienas iš aukščiau minėtų darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo atvejų – kai darbuotojas sužalojamas ar miršta arba susserga profesine liga.

Darbdavio materialinės atsakomybės tikslas ne tik apginti darbuotojus, bet ir nustatyti realią įmonių atsakomybę bei teisinėmis ir ekonominėmis priemonėmis mažinti nelaimingų atsitikimų darbe skaičių. Apie būtinumą darbdaviams, darbuotojams ir jų atstovams bendradarbiauti, tarpusavyje keistis informacija darbuotojų saugos bei sveikatos klausimais ir proporcingai dalyvauti šioje srityje pagal atitinkamą tvarką ir dokumentus, nacionalinių teisės aktų nustatyta tvarka yra pažymėta ir Europos Tarybos direktyvoje 1989 m. birželio 12 d. dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatai gerinti (89/39/EED)⁵.

Žmogaus teisė į saugias darbo sąlygas įtvirtinta tarptautinės teisės aktuose, prie kurių yra prisijungusi Lietuvos Respublika. 1966 m. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto, prie kurio Lietuva prisijungė 1991 m. kovo 12 d., 7 str. nustato, kad valstybės, šio Pakto dalyvės, pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę į teisingas ir palankias darbo sąlygas, kurios garantuotų “darbo apsaugą ir higieną”. 1997 m. balandžio 17 d. Lietuva pasirašė Europos socialinę chartiją, kurios 3 str., įtvirtinantis žmogaus teisę į saugias darbo sąlygas, reikalauja, kad valstybės nustatytų darbų saugos ir higienos taisykles bei užtikrintų šių taisyklių laikymosi kontrolę. Sudėtinė darbų saugos taisyklių laikymosi kontrolės dalis yra adekvačios teisinės atsakomybės už šių taisyklių pažeidimus nustatymas ir efektyvus jos taikymas.

---

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-867/2003 m. // www.lat.lt

Tarptautinėse sutartyse priimti įsipareigojimai atsispindi nacionaliniuose teisės aktuose, iš kurių svarbiausias yra Konstitucija, kurios 48 str. 1 d. nustato, kad kiekvienas žmogus turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, suponuoja ir valstybės pareigą nustatyti teisinį reguliavimą, pagal kurį būtų sudarytos teisinės prielaidos įgyvendinti šią teisę. Tai darydama valstybė kartu privalo nustatyti ir veiksmingus šios konstitucinės teisės įgyvendinimo kontrolės mechanizmus⁶.

Aukščiau aptartos Konstitucijoje įtvirtintos garantijos įgyvendinamas kitų teisės aktų pagalba. Taip Lietuvos Respublikos Darbo kodekso (toliau - DK) 2 str. 1 d. 5 p. nustatyta, kad saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymas yra darbo santykių teisinio reguliavimo principas. Šio principo įgyvendinimas yra darbdavio pareiga. DK 260 str. 1 d. nustatyta, kad kiekvienam darbuotojui turi būti sudarytos tinkamos, saugios ir sveikatai nekenksmingos darbo sąlygos, nustatytos Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme. Šio įstatymo 11 str. 1 d. įtvirtinta darbdavio pareiga užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą. Be to DK 275 str. numato darbuotojų teisę reikalauti, kad darbdavys užtikrintų darbuotojų saugą ir sveikatą, įrengtų kolektyvinės apsaugos priemones, aprūpintų asmeninės apsaugos priemonėmis. Taigi šiose darbo įstatymų normose imperatyviai įtvirtinta darbdavio pareiga užtikrinti darbuotojui saugias ir sveikas darbo sąlygas. Būtent šios pareigos pažeidimas ar nevykdymas ir yra vienas iš pagrindų darbdavio materialinei atsakomybei atsirasti.

DK normos numatančios darbdavio pareigą atlyginti žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties atveju arba dėl jo susirgimo profesine liga yra blanketinės. Jos nustato, kad žalos atlyginimo klausimai šiuo atveju turi būti sprendžiami vadovaujantis Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (toliau – CK), Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo ir kitų teisės aktų normomis. Vadinasi, darbo teisės normos tik nustato darbdavio materialinės atsakomybės sąlygas, o pats žalos atlyginimo mechanizmas yra kitų teisės šakų (socialinės apsaugos ir civilinės teisės) reglamentavimo sritis. Dėl šių priežasčių DK, CK, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo, Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimo profesine liga laikinojo įstatymo ir kitų teisės aktų normos, reglamentuojančios žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties, atlyginimą turi būti aiškinamos sistemaiškai.

Tai, kad žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties atveju arba dėl jo susirgimo profesine liga, atlyginimas nėra vien

---

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas // www.lat.lt

tik darbo teisės, bet ir socialinės apsaugos teisės reguliavimo dalykas savo 2006 m. birželio 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2006 pažymėjo ir LAT pabrėždamas, kad socialinės apsaugos sistemos paskirtis yra apsaugoti visuomenės narių sveikatą ir įgyvendinti socialinį aprūpinimą. Visišką ar dalinę atsakomybę už socialinės apsaugos užtikrinimą prisiima valstybė arba valstybinės institucijos. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimo profesine liga laikinuoju įstatymu nustatytas žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga teisinis institutas ir yra orientuotas į visuomenės narių socialinės apsaugos užtikrinimą. Šio įstatymo specifika yra ir ta, kad juo siekiama užtikrinti socialines teises tų asmenų, kurie dėl nelaimingo atsitikimo darbe patyrė neigiamą poveikį sveikatai ir dėl to nukentėjo (laikiniai ar nuolatinai) jų gebėjimai savarankiškai spręsti socialinės sferos klausimus, bei tų asmenų, kurie dėl maitintojo netekimo visiškai ar iš dalies prarado išlaikymo šaltinį. Tokiu atveju pareiga nukentėjusiesiems mokėti žalos atlyginimą nustatoma juridiniams ar fiziniams asmenims, dėl kurių kaltų veiksmų padaryta žala, o kai – Laikinojo įstatymo nustatytas atvejais – kalti dėl žalos padarymo asmenys negali mokėti žalos atlyginimo, ši prievolė pereina valstybei⁷.

Materialinė atsakomybė – darbo teisės institutas, kuris reguliuoja darbo teisiųjų santykių subjektų pareigą atlyginti turtinę žalą, kurią jie vienas kitam padarė savo kaltais, neteisėtais veiksmais, pažeisdami darbo teisės jiems nustatytas teises ir pareigas. Materialinė atsakomybė labai giminą turtinei atsakomybei pagal civilinės teisės normas, t.y. vieno subjekto pareiga atlyginti kitam subjektui žalą. Galima išskirti tokius civilinės atsakomybės ir materialinės atsakomybės bendrus bruožus:

- Civilinei ir materialinei atsakomybei būdinga tai, kad konstatuojamas privataus intereso pažeidimas, t.y. privataus asmens, kuriam padaryta žala, o ne valstybės neigiama reakcija. Šio pobūdžio aplinkybei būdingi du aspektai: 1) neigiama turtinė reakcija pažeidėjui tenka ne viešojo subjekto, o nukentėjusiojo naudai; 2) valstybė tiesiogiai nesikiša į privataus pobūdžio intereso gynimą, kol nukentėjusysis nesikreipia teisminės gynybos. Valstybė įsikiša tada, kai žalą padaręs asmuo jos neatlygina savanoriškai. Tam tikrais atvejais žalos padarymas asmeniui gali būti kvalifikuojamas kaip administracinis ar baudžiamasis nusižengimas arba nusikaltimas. Tada taikomos kitokios atsakomybės rūšys.

- Atsakomybė nukreipiama į pažeidėjo turta, o ne į jo asmenį.
- Atsakomybė reiškia, kad kito asmens subjektyviųjų teisių ar įstatymo saugomų

---

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2006 // www.lat.lt

interesų pažeidimas sukelia naują teisinį santykį - žalos atlyginimo prievolę. Nukentėjusysis įgyja teisę reikalauti, kad teisės pažeidėjas atlygintų žalą. Iki to laiko, kol kito subjekto teisės ar teisėti interesai nėra pažeisti, nėra žalos atlyginimo teisinio santykio;

- Atsakomybė įgyvendinama privataus asmens iniciatyva. Atsakomybės taikymas turi vykti įstatymo numatyta tvarka. Kai atsakomybės įgyvendinimas yra paliktas privačių asmenų dispozicijai (savigyna ir kt.), turi būti laikomasi įstatymo nuostatų, o jei jų nėra - bendrųjų teisės principų (teisingumo, protingumo, sąžiningumo). Jei atsakomybės taikymas yra susijęs su valstybės prievartos aparato poveikiu, tai prievarta gali būti taikoma tik įstatymų nustatyta tvarka. Jeigu asmuo nepageidauja taikyti atsakomybės, tai ji gali likti neįgyvendinta, nors būtų visos sąlygos ją taikyti⁸.

Nors darbdavio materialinės atsakomybės institutas turi bendrų bruožų su civiline atsakomybe, tačiau tai vis gi nėra tapatūs institutai, todėl reikėtų išskirti darbdavio materialinės atsakomybės skirtumus nuo civilinės atsakomybės:

- Subjektai. Materialinės atsakomybės taikymo atveju subjektais gali būti tik darbdavys ir darbuotojas, t.y. žalos padarymo metu tarp žalos kaltininko ir nukentėjusiojo turi egzistuoti darbo teisiniai santykiai.

- Kaltė, kaip atsakomybės sąlyga. Darbo teisėje atsakomybė nežino atsakomybės be kaltės. Tuo tarpu civilinė atsakomybė numato atsakomybę be kaltės.

- Pagal darbo įstatymus atsakomybė atsiranda, tik kai žala padaroma einant darbines pareigas.

- Atsakomybės sąlygos. Bendrosios turtinės atsakomybės sąlygos yra šios: 1) reali žala; 2) žalos padarymas neteisėta veika (veikimu, neveikimu); 3) priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo; 4) pažeidėjo kaltė. Išvardytų bendrųjų sąlygų pakanka civilinei atsakomybei atsirasti. Materialinei atsakomybei taikyti būtinos dar dvi papildomos specialiosios sąlygos (DK 246 str. 1 d. 5 ir 6 p.): 1) žalos padarymo metu šalys turi būti susijusios darbo santykiais; 2) žala turi būti padaryta einant darbo pareigas.

Darbo teisėje skiriamos dvi pagrindinės atsakomybės rūšys: drausminė ir materialinė. DK 234 str. nustatyta, kad darbo drausmės pažeidimas yra darbo pareigų nevykdymas arba netinkamas jų vykdymas dėl darbuotojo kaltės. Taigi drausminės atsakomybės subjektas yra tik darbuotojas. Nepilnamečiai už padarytus darbo drausmės pažeidimus atsako patys, nes darbo teisėje, priešingai nei civilinėje, nenumatytas dalinis subjekto veiksnumas. Žala, skirtingai nuo materialinės atsakomybės, nėra būtinoji

---

⁸ Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008

drausminės atsakomybės sąlyga. Ir materialinės, ir drausminės atsakomybės pagrindas gali būti tas pats pažeidimas, o darbdavys savo nuožiūra nusprendžia, kokių priemonių imtis: taikyti drausminę, materialinę atsakomybę ar abi kartu.

Vadinasi, drausminė atsakomybė gali būti taikoma ir kartu su materialine atsakomybe, ir atskirai, todėl tam tikrais atvejais, ypač už smulkius pažeidimus, kai padarytą žalą sunku nustatyti ar tai ekonomiškai nenaudinga, darbdavio pažeistų interesų apsauga užtikrinama per darbo drausmės institutą, skiriant drausmines nuobaudas. Analizuojant materialinės ir drausminės atsakomybės klausimus pabrėžtina, kad drausminės nuobaudos negali būti piniginės.

Detaliau nenagrinėjant materialinės atsakomybės skirtumų nuo baudžiamosios ir administracinės atsakomybės, paminėtina, kad šias atsakomybės rūšis vieną nuo kitos skiria tokie požymiai:

- Atsakomybės tikslas ir paskirtis: pagrindinis materialinės atsakomybės tikslas yra kompensuoti žalą nepažeidžiant šalių interesų pusiausvyros, o administracinės ir baudžiamosios atsakomybės tikslas - nubausti ir perauklėti teisės pažeidėją bei užkirsti kelią naujiems pažeidimams ir nusikaltimams;

- Atsakomybės taikymo tvarka (administracinis procesas, baudžiamasis procesas, civilinis procesas, specialioji darbuotojo padarytos žalos išieškojimo tvarka);

- Atsakomybės taikymo senaties terminai;

- Atsakomybės atsiradimo pagrindai (materialinė atsakomybė atsiranda pažeidus sutartį ar padarius deliktą, o administracinė ar baudžiamoji - padarius administracinį teisės pažeidimą, baudžiamąjį nusižengimą ar nusikaltimą);

- Subjektai, inicijuojantys atsakomybės taikymą (materialinė atsakomybė taikoma nukentėjusiojo iniciatyva, o administracinė ar baudžiamoji - valstybės iniciatyva);

- Kaltės samprata, atsakomybės sąlygų įrodinėjimo taisyklės, taikomų sankcijų rūšys ir jų prigimtis.

- Subjektai, atsakantys už padarytus pažeidimus. Atsiradus materialinei atsakomybei, atsakomybė už darbo pareigų pažeidimą, t. y. pareiga atlyginti žalą, kyla darbdaviui, o ne jam atstovaujančiam asmeniui. Tačiau jei žala atsirado dėl darbdaviui atstovaujančio asmens veiksmų, darbdavys įgyja regresą teisę į žalos atlyginimą iš tokio asmens. Administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už darbdavio pareigų pažeidimą paprastai kyla ne darbdaviui, o darbdaviui atstovaujančiam asmeniui, kuriam perduota pareiga įgyvendinti atitinkamas darbdavio pareigas.

Tai, kad svarbu atriboti darbdavio materialinę atsakomybę nuo baudžiamosios pabrėžia ir LAT savo nutartyse. LAT nė kartą yra nurodęs, kad tik teismas turi teisę spręsti, ar darbdavys pažeidė, ar ne saugos darbe norminius aktus. Šį klausimą civilinio proceso tvarka teismas turi teisę spręsti nepriklausomai nuo baudžiamosios bylos baigties, nes baudžiamojoje byloje sprendžiamas baudžiamosios, bet ne civilinės atsakomybės klausimas. Kaltės ir neteisėtumo sampratos baudžiamojoje ir civilinėje teisėje nėra tapačios, todėl ta aplinkybė, kad baudžiamoji byla neužbaigta, nekliudė teismams spręsti darbdavio civilinės atsakomybės klausimų⁹.

Taip pat LAT konstatavo, kad mirusio darbuotojo įpėdinių reikalavimo darbdaviui patenkinimas nepriklauso nuo konkretaus jo darbuotojo kaltumo nustatymo baudžiamojoje byloje. Šie faktai reikšmingi, kai darbdavys regreso tvarka reikalauja atlyginimo iš kalto darbuotojo (DK 254, 255 str.). Tais atvejais, kai atlyginti neturtinę žalą darbdavio reikalauja darbe žuvusio asmens darbuotojo įpėdiniai ir išlaikytiniai, baudžiamasis tyrimas, kuriame sprendžiamas konkretaus darbuotojo atsakomybės dėl nelaimingo atsitikimo klausimas, negali būti privalomo civilinės bylos dėl neturtinės žalos atlyginimo sustabdymo pagrindas, nes darbdavys privalo atlyginti neturtinę žalą esant nelaimingam atsitikimo darbe faktui nepriklausomai nuo baudžiamosios bylos baigties ir jo konkretaus darbuotojo kaltės¹⁰.

Drausminės, administracinės ir darbdavio materialinės atsakomybės ryšys pasireiškia tuo, kad darbdavio kaltę patvirtinančiais įrodymais nagrinėjant žalos atlyginimo darbuotojams bylas tarp kitų įrodymų gali būti įsakymai ir nutarimai apie drausminės arba administracinės nuobaudos skyrimą kaltiems darbdavį atstovaujantiems įmonės (darbdavio) darbuotojams.

---

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2003 // www.lat.lt

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3 K-3-27/2006 // www.lat.lt

2. DARBDAVIO MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS LAT PRAKTIKOJE

Žala, padaryta esant darbo santykiams, atlyginama pagal specialias teisės normas, o ne pagal bendras žalos atlyginimo taisykles, nes šiuo atveju yra sprendžiamas ne bet kokio asmens, o darbdavio civilinės atsakomybės klausimas¹¹.

DK numato būtinas materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygas. Visos šios sąlygos yra privalomos ir bent vienos iš jų nebuvimas reikštų materialinės atsakomybės nebuvimą. Pagal DK 246 str. darbo santykių subjektų materialinė atsakomybė atsiranda, kai yra visos šios sąlygos: 1) padaroma žala; 2) žala padaroma neteisėta veika; 3) yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo; 4) yra pažeidėjo kaltė; 5) pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu buvo susiję darbo santykiais; 6) žalos atsiradimas yra susijęs su darbo veikla. Visos šios sąlygos turi būti teismo nustatytos sprendžiant bylas dėl darbdavio materialinės atsakomybės už žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties.

Tik teismas kilus ginčui gali spręsti, ar yra saugos darbe teisės aktų pažeidimas, ar yra priežastinis ryšys tarp teisės pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo ir ar yra pagrindas taikyti teisinę atsakomybę. Nei tardytojo ar prokuroro nutarimai, priimti baudžiamojoje byloje parengtinio tyrimo metu, nei Valstybinės darbo inspekcijos surašyti nelaimingų atsitikimų tyrimo aktai bei jų išvados tokiu atveju teismui neturi prejudicinės galios. Byloje surinktų ir įvertintų įrodymų pagrindu teismas pats privalo konstatuoti nelaimingo atsitikimo darbe faktą bei priežastis. Nelaimingo atsitikimo tyrimo aktas, kaip ir ekspertų išvados, yra įrodymai tarp kitų byloje esančių įrodinėjimo priemonių ir įvertinami kaip visuma kartu su kitais įrodymais priimant byloje sprendimą¹². Vertinant visus surinktus byloje įrodymus, būtina atsižvelgti į tai, kad jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios.

Toliau aptariamos kiekviena iš darbdavio materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties arba darbuotojas suserga profesine liga, sąlygų atskirai.

---

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2003 // www.lat.lt

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-695/1999 // www.lat.lt

2.1 Žala

Žala – tai nukentėjusio asmens turtinio intereso pažeidimas, tai yra jo turiniai ar kitokie praradimai, dėl kurių nukenčia jo turtinė padėtis arba padaromas neigiamas poveikis jo kitokiems interesams (gyvybei, sveikatai, garbei, orumui ir t.t.). Nuostoliai – tai piniginei žalos išraiška¹³.

Darbuotojų saugos ir sveikatos užtikrinimas privalomas kiekvienam darbdaviui. Saugių ir sveikų darbo sąlygų darbuotojams neužtikrinimas gali lemti darbuotojų sveikatos sužalojimą ir su tai susijusios žalos atlyginimą. Būtent darbuotojų saugos ir sveikatos norminių tiesės aktų nuostatų pažeidimas ir yra darbdavio materialinės atsakomybės dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties pagrindas.

Padaryta darbuotojui žala gali pasireikšti:

- darbuotojo sveikatos (kūno) sužalojimu;
- kitokiu pakenkimu darbuotojo sveikatai (profesinė liga);
- gyvybės atėmimu.

Žmogaus teisę į saugias darbo sąlygas atitinka juridinių ir fizinių asmenų, naudojančių savo veikloje žmogaus darbo jėgą, pareiga užtikrinti saugias darbo sąlygas. Teisės normos, reguliuojančios saugą darbe, savo teisine prigimtimi yra viešosios teisės normos, nes jų tikslas išeina už darbdavio – darbuotojo teisinio santykio ribų¹⁴.

DK 257 str. nustato, kad atlygintinos žalos dydį sudaro tiesioginiai nuostoliai bei negautos pajamos. Žala padaryta darbuotojui turi būti atlyginama visiškai. CK 6.283 str. 1 d. įtvirtintas visiško žalos atlyginimo principas. Visiško nuostolių atlyginimo principas reiškia, kad nukentėjusįjį reikia grąžinti į tokią padėtį, kuri buvo iki jo sužalojimo, žala būtina tiksliai įvertinti, kad nukentėjusiajam būtų atlyginta tiek, kiek jis iš tikrųjų prarado dėl žalą padariusio asmens neteisėtų veiksmų. Šis principas leidžia apsaugoti tiek nukentėjusio, tiek ir žalą padariusio asmens interesus. Šio principo tikslas pirmiausiai yra apsaugoti nukentėjusio (darbuotojo) interesus. DK 250 str. numato, kad be turtinės žalos turi būti atlyginama ir neturtinė žala. Nukentėjęs darbuotojas negali reikalauti, kad būtų atlyginta daugiau negu iš tikrųjų padaryta žalos, nes tokiu būdu būtų pažeistas visiško nuostolių atlyginimo principas. Tokiu atveju darbdavio materialinė atsakomybė atliktų ne tik kompensavimo, bet ir baudimo funkciją. Iš žalą padariusio asmens negalima išieškoti

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1054/2003 // www.lat.lt

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-161/98 // www.lat.lt

daugiau, nei nukentėjusysis patyrė žalos, kadangi tai reikštų nepagrįstą nukentėjusiojo praturtėjimą. Siekiant tinkamo visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimo, žalą patyręs asmuo privalo tiksliai įrodyti jam padarytos žalos dydį. Visiško nuostolių atlyginimo principas reiškia nukentėjusiojo grąžinimą į tokią turtinę padėtį, kokia būtų buvusi nepadarius žalos.

LAT senato 1997 m. sausio 16 d. nutarime Nr. 2 “Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę” išaiškinta teismams, kad fizinio asmens dėl sveikatos sužalojimo turėtos papildomos išlaidos nustatomos tokiais duomenimis:

- MSEK ar teismo paskirtos medicininės ekspertizės komisijos išvada apie papildomų išlaidų reikalingumą (pvz., pagerintas maitinimas, protezavimas ir pan.);
- byloje surinktais įrodymais apie turėtų papildomų išlaidų realumą (dydį).

Be medicininės ekspertizės išvados atlyginamos tik pirmos grupės invalido slaugymo išlaidos.

Visiško nuostolių atlyginimo principas nėra absoliutus – CK 6.251 str. numatyta galimybė taikyti šio principo išimtį, t.y. atsakomybės ribojimo galimybė. Visiško nuostolių atlyginimo principas turi būti derinamas su nuostolių sumažinimo doktrina, pagal kurią nukentėjusysis privalo kiek įmanydamas stengtis, kad išvengtų nuostolių arba neleistų jiems padidėti. Todėl CK 6.251 str. 2 d. leidžia teismui, atsižvelgiant į atsakomybės prigimtį, šalių tarpusavio santykius, sumažinti nuostolių atlyginimo dydį, jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo atsirastų nepriimtinių ir sunkių pasekmių.

Dėl žalingo sveikatai veikimo asmeniui daroma fizinė žala, kurios turtinė išraiška yra negautos pajamos – dėl darbingumo sumažėjimo ar praradimo neįmanomos toliau uždirbti lėšos. Asmens sveikatai daroma žala turi būti atlyginama už ją atsakingų asmenų (deliktinė atsakomybė), taip pat kitais įstatymo numatytais būdais (kitos žalos kompensavimo sistemos, pvz., draudimas)¹⁵.

Tiesioginius nuostolius dėl sveikatos sužalojimo sudaro išlaidos pagerintam maitinimui, protezavimui, slaugai, gydymui, vaistų įsigijimo, sužaloto asmens priežiūrai, specialių transporto priemonių įsigijimui, sužaloto asmens perkvalifikavimui ir kitos sveikatai grąžinti būtinos išlaidos. Pagal CK 6.282 str., nukentėjusiajam mirus, asmuo (fizinis ar juridinis), atsakingas už žalą, susijusią su nukentėjusiojo gyvybės atėmimu turi atlyginti ir nukentėjusiojo laidojimo išlaidas mirusiojo šeimos nariams arba jį laidojusiems asmenims. Atlyginant žalą padarytą darbuotojo gyvybės atėmimu, sprendami

---

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1737/2002 // www.lat.lt

laidojimo išlaidų atlyginimo klausimą, teismai turi vadovautis teisingumo ir protingumo principais ir įvertinti konkrečias bylos aplinkybes, pvz., vidutinio brangumo paminklo įsigijimo ir jo pastatymo kainą ir kitas aplinkybes. Atlyginamos tik tos laidojimo išlaidos, kurios yra būtinos ir kurias patvirtina ieškovo pateikti įrodymai.

Gali būti atlyginamos tik jau patirtos išlaidos. LAT 2008 m. vasario 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008 pažymėjo, kad reikalavimas įpareigoti kompensuoti būsimas gydymo išlaidas yra pagrįstas prielaidomis, tarp jų ir dėl ginčo tarp šalių dėl tokių išlaidų atlyginimo ateityje buvimo. Teismo sprendimas negali būti grindžiamas prielaidomis.

DK 250 str. numato, kad dėl žalos atsiradimo darbuotojas (ar šeimos nariai) taip pat turi teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Neturtinė žala, padaryta darbuotojui, yra suprantama kaip darbuotojo dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, darbuotojo reputacijos pablogėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais, tačiau vien neturtinės teisės ar vertybės pažeidimas pats savime nereiškia ir neturtinės žalos padarymo, t. y. neturtinei žalai atlyginti už neturtinių vertybių pažeidimą būtinos visos darbdavio materialinės atsakomybės sąlygos.

CK 6.288 str. 1 d. nustatyta, kad žala atlyginama nuo jos padarymo dienos, o jeigu žala atsirado vėliau, – nuo žalos atsiradimo dienos. Šioje teisės normoje įtvirtintas principas, kad žalos atlyginimas turi būti mokamas nuo žalos padarymo dienos, taikomas tada, kai žala atsiranda iš karto atlikus neteisėtus veiksmus. Tuo tarpu, jeigu nuo neteisėtų veiksmų atlikimo iki žalos atsiradimo praeina tam tikras laikas, žalos atlyginimas mokamas nuo žalos atsiradimo dienos¹⁶.

Darbdavio materialinė atsakomybė kyla dėl žalos padarytos ne tik įmonės darbuotojams, bet ir kitiems asmenims (nė įmonės darbuotojams) esantiems įmonės teritorijoje. LAT savo nutartyje civilinėje byloje pažymėjo, kad nei vienos įmonės, įstaigos ar organizacijos veikla nėra izoliuota nuo aplinkinio pasaulio – jos funkcionuoja tam tikroje ekonominėje–socialinėje terpėje. Bet kurią įmonę, užsiimančia ūkine–komercine veikla, sieja daugybė santykių su kitais fiziniais ir juridiniais asmenimis. Todėl įmonės teritorijoje darbo tikslais gali būti ne tik tos įmonės darbuotojai, bet ir kiti asmenys (įmonės veiklą kontroliuojančių institucijų, įmonės verslo partnerių ir pan. darbuotojai). Šiuolaikinės technologijos ir įrenginiai, naudojami pramonėje, transporte ir kitose ūkio šakose, gali kelti potencialų pavojų ne tik pačios įmonės darbuotojams, bet ir asmenims, nesantiems tos įmonės darbuotojais. Vadinas, saugios ūkinės–komercinės

---

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008 // www.lat.lt

veiklos organizavimas negali apsiriboti tik savo darbuotojų sveikatos ir gyvybės išsaugojimu. Todėl svarbu, kad būtų garantuotos tokios įmonės veiklos sąlygos, kurios užtikrintų ne tik įmonės darbuotojų, bet ir kitų asmenų, esančių darbo tikslais įmonės teritorijoje ar arti jos, saugą¹⁷.

Žala darbuotojui gali atsirasti dėl keleto įvykių (nelaimingų atsitikimų ar profesinių ligų) arba darbuotojas gali susirgti profesine liga, dirbant keliose darbo vietose, todėl būtina nustatyti, kokia žala atsirado dėl kiekvieno įvykio, taip pat kokią žalą padarė kiekvienas darbdavys atskirai. Šiame kontekste galima paminėti LAT 2004 m. lapkričio 3 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-585/2004, kurioje buvo konstatuota, kad jeigu sveikatos sužalojimas ir darbingumo netekimas atsiranda dėl keleto įvykių (nelaimingų atsitikimų ar profesinių ligų), tai, nustačius bendrą darbingumo netekimo procentą, kuris svarbus vienkartinėi ar periodinei kompensacijai mokėti, gali būti nustatoma, kokia konkrečiai netekto darbingumo dalis tenka atskiram profesiniam susirgimui ar nelaimingam atsitikimui¹⁸.

Jeigu žala fiziniam asmeniui padaryta dėl profesinio susirgimo jam dirbant keliose darbo vietose ir nustatyta, kad darbingumo netenkama dėl kenksmingo poveikio sveikatai keliose įmonėse (ne vienoje), tai žalą fizinio asmens sveikatai padarė keli asmenys, o ne tik tas, pas kurį dirbant teisiškai yra konstatuotas darbingumo netekimas. Teisė į žalos atlyginimą atsiranda nuo darbingumo netekimo konstatavimo dienos. Fizinis asmuo, kuriam konstatuotas profesinio darbingumo netekimas, įgyja reikalavimo teisę kiekvienam žalą kaltais neteisėtais veiksmais padariusiam asmeniui, t. y. jis tampa kreditoriumi. Atitinkamai kiekvienas žalą kaltais neteisėtais veiksmais padaręs asmuo tampa skolininku, t. y. asmeniu, turinčiu prievolę atlyginti žalą¹⁹.

2.2 *Neteisėta veika*

Materialinė atsakomybė atsiranda dėl teisės pažeidimo, kuriuo vienas darbo santykių subjektas, neatlikdamas savo darbo pareigų arba netinkamai jas atlikdamas, padaro žalą kitam subjektui. Nors DK nepateikia neteisėtos veikos sąvokos, ją darbo teisės prasme galima būti apibrėžti darbo santykio subjekto priešingas teisei veikimas

---

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-161/98 // www.lat.lt

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-585/2004 // www.lat.lt

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-512/2006 // www.lat.lt

arba neveikimas, kai darbo sutarties subjektai neatlieka savo darbo pareigų, kurias nustato DK ir kiti statymai, kiti norminiai teisės aktai, darbo sutartys, kolektyvinės sutartys, kiti susitarimai, nors įstatymų ir nenustatyti, bet jiems neprieštaraujantys. Negali būti taikoma materialinė atsakomybė, kai žala padaroma teisėtais veiksmais dėl nenugalimos jėgos, valstybės veiksmų, trečiojo asmens veiksmų, nukentėjusio asmens veiksmų, būtinojo reikalingumo, būtinosis ginties, savigynos.

Neteisėta veika gali pasireikšti tokiais būdais:

- Neteisėtu veikimu, kai atsakomybė atsiranda atlikus veiksmus, kuriuos teisės normos draudžia atlikti;
- Neteisėtu neveikimu, kai atsakomybė atsiranda neatlikus veiksmų, kuriuos reikia atlikti vadovaujantis teisės normos.

Veikos neteisėtumas taip pat gali pasireikšti ir piktnaudžiavimu teise, nes kiekviena subjekcinė teisė turi tam tikras ribas, kurios ją įgyvendinant negali būti peržengtos. Piktnaudžiavimu teise vadinamas toks subjekcinės teisės įgyvendinimas, kuris prieštarauja teisės paskirčiai ir prigimčiai, kai daroma žala kitiems subjektams. DK 35 str. numato, kad įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, darbdaviai, darbuotojai ir jų atstovai turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisyklės bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principų. Draudžiama piktnaudžiauti savo teise.

Veiksmų teisėtumas ar neteisėtumas nustatomas analizuojant jų santykį ne su pasekmėmis, o su teise. Todėl tais atvejais, kai tam tikrų pareigų atlikimą reglamentuoja specialūs įstatymai, kiti teisės aktai (pvz., pareiginės instrukcijos), profesinės etikos taisyklės, vertinant tokias pareigas ėjusio žalą padariusio asmens veiksmus, reikia vadovautis ne tik bendrąsias deliktinės atsakomybės taisyklės nustatančiomis CK normomis, bet ir kitais šaltiniais²⁰.

Darbdavio materialinė atsakomybė už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties atsiranda padarius neteisėtas veikas, dėl kurių:

- įvyksta nelaimingas atsitikimas darbe;
- įvyksta nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš darbo;
- darbuotojas suserga profesine liga.

Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 2 str. pateikia aukščiau išvardintų neteisėtų veikų padarinių apibrėžimus. Nelaimingas atsitikimas darbe – tai įvykis darbe,

---

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-16/2004 // www.lat.lt

įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka ištirtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina). Įvykis darbe, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe.

Nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš darbo – įvykis, įskaitant eismo įvykį darbuotojui vykstant į darbą ar iš darbo, įvykęs darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir:

- gyvenamosios vietos;
- ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis;
- vietos ne darbovietės teritorijoje, kurioje darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu.

Profesine liga – ūmus ar lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų ir (ar) pavojingų darbo aplinkos veiksnių, nustatyta tvarka pripažintas profesine liga.

Sveikatos sutrikimas, kaip profesinės ligos pagrindas, atsiranda staiga (esant ūmiai profesinei ligai) ar išsivysto (esant lėtinei profesinei ligai) dėl kenksmingo ir (ar) pavojingo darbo aplinkos veiksnio poveikio. Dėl žalingo sveikatai veikimo asmeniui daroma fizinė žala, kurios turtinė išraiška yra negautos pajamos – dėl darbingumo sumažėjimo ar praradimo neįmanomos toliau uždirbti lėšos. Asmeniui daroma fizinė žala dėl darbo aplinkos kenksmingų faktorių poveikio dėl įvairių priežasčių nėra iš karto fiksuojama. Tai suprantama, kadangi pakenkimas neretai vystosi ilgą laiką, dėl nuolatinio, nežymaus, tačiau vis tiek kenksmingo organizmui poveikio. Objektīvūs tyrimai (sveikatos, organizmo būklės medicininiai tyrinėjimai, darbo aplinkos higieninis vertinimas ir kt.) leidžia nustatyti ir įrodyti, kad dirbantysis konkrečiose darbo sąlygose buvo veikiamas sveikatai žalingų veiksnių ir dėl to sužalotas. Taip nustatomas susirgimas, kaip sveikatos pakenkimas – žalos padarymas, - ir jo ryšys su darbo aplinka. Šių aplinkybių visuma leidžia sveikatos pakenkimą apibūdinti kaip profesinę ligą. Po jos nustatymo atsiranda apdraustojo asmens teisė į žalos atlyginimą ar draudimo išmoką, mokamus ryšium su profesinės ligos konstatavimu²¹.

Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 25 str. nustatyta, kad darbdavio pareiga yra užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą visais su darbu susijusiais aspektais. To paties įstatymo 46 str. 1 d. numatyta, kad darbdavys, kuris savo veikimu arba neveikimu pažeidė

---

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1737/2002 // www.lat.lt

darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktus ir tuo neužtikrino saugių ir sveikų darbo sąlygų, atsako įstatymų nustatyta tvarka, o šio str. 2 d. – kad darbdavys neatsako už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų neužtikrinimą arba darbdavio atsakomybė už tai gali būti sumažinta, jeigu ištyrus nelaimingą atsitikimą darbe ar profesinę ligą nustatoma, kad tai įvyko susiklosčius neįprastoms ar nenumatytoms aplinkybėms, kurių darbdavys negalėjo kontroliuoti, arba dėl atsitikimų, kurių padarinių nebuvo galima išvengti, nors ir buvo naudojamos visos reikiamos priemonės.

Darbdavio materialinė atsakomybė dažniausiai atsiranda, dėl darbdavio neveikimo, kai jis nesiima priemonių tam, kad sukurti darbuotojams saugias ir sveikas darbo sąlygas. Kaip pavyzdį, galima būtų pateikti LAT 2000 m. lapkričio 15 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-1188/2000, kurioje konstatuota, kad darbdavys privalo aprūpinti įmonę, darbo vietas ir darbuotojus saugiais įrenginiais, saugos darbe priemonėmis, instrukuoti ir mokyti darbuotojus saugiai dirbti, taip organizuoti darbus ir sudaryti tokias sąlygas, kad skatintų darbuotojus laikytis saugos darbe reikalavimų. Tuo tarpu atsakovo įmonėje nebuvo saugių darbo sąlygų – parduotuvė (viena darbo vieta) įrengta rūšio patalpoje, be apsaugos priemonių, telefoninio ryšio. Įmonės vadovas neatestuotas saugos darbe klausimais, darbuotojas taip pat su saugiais darbo būdais nesupažindintas. Nors tiesioginė G. Norkaus sužalojimo priežastis buvo pašalinių asmenų smurtiniai veiksmai, tačiau bylos aplinkybės sąlygoja išvadą, kad darbas prie materialinių vertybių ir piniginių lėšų buvo vykdomas nesiimant saugumo priemonių, turinčių maksimaliai sumažinti pavojų asmeniui, tiesiogiai dalyvaujančiam prekių realizavime. Reikiamų saugumo priemonių nesiėmimas sudarė galimybę pašaliniams asmenims, neįveikiant jokių kliūčių, be galimo pavojaus signalo, užpulti vieną darbuotoją.

Darbdavio neveikimas taip pat buvo konstatuotas ir LAT 2004 m. gegužės 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2004, kurioje pripažinta, kad atsakovas, kaip žuvusiojo darbdavys, privalėjo sudaryti jam sąlygas saugiai dirbti bei tinkamai pailsėti, pasirūpinti, kad būtų saugu ariant šalia melioracijos griovio, taip pat tikrinti, ar darbuotojai negirtuokliauja darbo metu (LR darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 28 str.), tačiau šios pareigos nevykdė (arimo niekas nestebėjo, darbuotojų nekontroliavo, ženklais, nurodančiais, kad šalia yra melioracijos griovys, nepasirūpino, nors buvo ariama tamsoje, darbo tabeliai neatspindėjo tikrosios darbuotojų darbo laiko apskaitos) ir, teismo nuomone, tokiu būdu savo neveikimu sudarė sąlygas nelaimingam atsitikimui įvykti bei

pažeidė LR Konstitucijos 48 str. 1 d. garantuotą teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas²².

Teisės teorijoje skiriamas objektyvus ir subjektyvus neteisėtumas. Objektyvų elgesio neteisėtumą rodo pats žalos padarymo faktas. Subjektyvus elgesio neteisėtumas - tai padariusio žalą asmens nesugebėjimas laikytis įstatymų nustatytų elgesio standartų, kurių privalo laikytis bonus pater familias (lot. - rūpestinga šeimos galva). Asmuo, kurio elgesys objektyviai neteisėtas, neturi atsakyti už savo veiksmais padarytą žalą, jeigu tie jo veiksmai atitiko konkrečiu atveju taikomus standartus²³.

Darbdavio pareigas dažniausiai nustato įstatymai, tarp jų ir pareiga užtikrinti darbuotojui sveikas ir saugias darbo sąlygas. Darbdavio atsakomybė turėtų kilti ne tik dėl to, kas jis atlieka kokius nors neteisėtus veiksmus, kuriais pažeidžia įstatymą ar sutartį, bet ir todėl, kad pažeidžia bendrąją pareigą užtikrinti pakankamą savo veiklos saugumą darbuotojų atžvilgiu, kad jiems neatsirastų žala (nuostoliai). LAT 2003 m. vasario 3 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-201/2003 pažymėjo, jog ieškovas yra įmonė, kuri užsiima ūkine-komercine veikla ir kurios tikslas – pelno siekimas, todėl ieškovas veikia savo rizika ir jam taikomi griežtesni reikalavimai dėl savo teisių ir pareigų žinojimo, taip pat griežtesni atsakomybės už savo veiklą standartai. Tik teisėti, sąžiningi ir protingi asmens veiksmai gali būti pagrindu priešingai teisinio santykio šaliai ir kitiems civilinių teisinių santykių dalyviams protingai tikėtis, kad toks asmuo mano, jog jo teisė yra pažeista ir jos neatsisako.

Reikėtų pažymėti, kad pareiga atlyginti žalą neatsiranda, jeigu žala padaroma teisėta veika. Kadangi DK neišskiria materialinės atsakomybės netaikymo ir atleidimo nuo materialinės atsakomybės atveju, šiuo atveju taikomos CK įtvirtintos taisyklės. CK 6.253 str. nustatyta, kad civilinė atsakomybė netaikoma, taip pat asmuo gali būti visiškai ar iš dalies atleistas nuo civilinės atsakomybės šiais pagrindais: dėl nenugalimos jėgos, valstybės veiksmų, trečiojo asmens veiksmų, nukentėjusio asmens veiksmų, būtinojo reikalingumo, būtinosios ginties, savigynos.

Labai dažnai darbuotojai patiria žalą dirbdami darbą susijusį su didesnio pavojaus šaltinio naudojimu (transporto priemonių, mechanizmų, elektros ir atominės energijos, sprogstamųjų ir nuodingų medžiagų naudojimas, statybos ir t.t.), todėl LAT nuomone, kiekvieno žalos padarymo atveju turi būti nustatinėjama, ar žala nepadaryta didesnio pavojaus šaltinio, jeigu yra faktinių duomenų apie tai, kad žala kilo dėl faktoriaus, kuris

---

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-294/2004 // www.lat.lt

²³ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai, Vilnius: Justitia, 1995

kelia padidintą žalos padarymo grėsmę. Padidinto pavojaus šaltiniu yra daiktai, objektai ar procesai, kurių žmogus iki galo nepajėgia kontroliuoti dėl jų didesnio pavojingumo²⁴.

Taip pat pažymėtina, kad asmuo, kurio veika susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams (transporto priemonių, mechanizmų, elektros ir atominės energijos, sprogstamųjų ir nuodingų medžiagų naudojimas, statybos ir t.t.), privalo atlyginti didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, jeigu neįrodo, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba nukentėjusio asmens tyčios ar didelio neatsargumo (CK 6.270 str. 1 d.). Atsakovas pagal šį CK str. yra didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, t. y. asmuo, valdantis šį šaltinį nuosavybės, patikėjimo teise ar kitokiu teisėtu pagrindu (panaudos, nuomos ar kitokios sutarties pagrindu ir t. t.) (CK 6.270 str. 2 d.)²⁵.

2.3 *Priežastinis ryšys*

Teisinė atsakomybė gali būti taikoma tik nustačius teisės pažeidimo sudėtį, į kurią be teisei priešingų veiksmų, jų padarinių (žmogaus mirties), pažeidėjo kaltės, įeina ir priežastinis ryšys tarp teisei priešingų veiksmų ir jų padarinių²⁶. Nustatant, ar yra pagrindas taikyti darbdavio materialinę atsakomybę reikia, kad tarp saugos darbe norminių aktų pažeidimo ir kilusių pasekmių (nelaimingo atsitikimo, darbuotojo mirties ar susirgimo profesine liga) būtų priežastinis ryšys.

Priežastinis ryšys gali būti tiesioginis, kai dėl teisinę pareigą pažeidusio asmens veiksmų žala atsirado tiesiogiai. Jis gali būti ir netiesioginis, kai atsakovo veiksmais tiesiogiai nepadarytas neigiamas poveikis, bet sudarytos sąlygos žalai atsirasti ar jai padidėti. Teisiškai reikšmingu priežastiniu ryšiu darbdavio materialinės atsakomybės taikymo atveju paprastai laikomas toks ryšys, kai neteisėta veika yra tiesiogiai susijusi su atsiradusia žala, tačiau netiesioginis priežastinis ryšys taip pat yra materialinės atsakomybės sąlyga, kai neteisėti veiksmai nelemia, bet turi įtakos žalai atsirasti.

Priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos yra sąsaja tarp neteisėto veikimo ir asmeniui atsiradusios turtinės ar neturtinės žalos bei nuostolių, kuri rodo, kad žala yra neteisėto veikimo pasekmė. Ji gali būti susijusi artimesniu ryšiu, betarpiškai arba gali būti ryšys tolimesnis, kai neteisėtas veikimas netiesiogiai turi įtakos žalos atsiradimui.

---

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-627/2002 // www.lat.lt

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008 // www.lat.lt

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-867/2003 // www.lat.lt

Civilinėje atsakomybėje pripažįstamas atsakomybės pagrindu ir netiesioginis priežastinis ryšys, kai žala atsiranda ne betarpiškai iš neteisėtų veiksmų, bet yra pakankamai susijęs su žalingomis pasekmėmis. Svarstant, kokio laipsnio netiesioginis priežastinis ryšys yra svarbus civilinei atsakomybei, reikia vadovautis tuo, kad priežastinis ryšys yra civilinės atsakomybės sąlyga, jei nustatyta, kad žala yra neteisėtų veiksmų rezultatas. Tai reikštų, kad neteisėti veiksmai nelėmė, bet pakankamu laipsniu sąlygojo žalos atsiradimą. Reikia vengti atsakomybės išplėtimo, neprotingai nustatant atsakomybės pagrindą, kai už žalą būtų verčiamas atsakyti asmuo, kurio neteisėti veiksmai nepakankamai susiję su žala. Susiejimas yra dirbtinis, kai kaltininko neteisėti veiksmai pagal savo apimtį ir nukentėjusiems asmenims padaryta žala yra atskiriami vienas nuo kito²⁷.

Žalos padarymo faktą ir dydį bei priežastinį ryšį tarp veiklos ir žalos turi įrodyti ieškovas, t.y. darbuotojas. Darbdavys, neigdamas esant priežastinį ryšį, privalo pateikti įrodymus, patvirtinančius priežastinio ryšio nebuvimą. Darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda tik esant priežastiniam ryšiui tarp darbdavio veikos ir atsiradusios žalos. Nustatinėjant priežastinio ryšio faktą būtina nustatyti, kad:

- darbdavys turėjo teisinę pareigą, numatytą DK, CK ar kituose įstatymuose;
- darbdavys pažeidė teisinę pareigą;
- dėl šio pažeidimo kilo žala arba jis padėjo žalai atsirasti ar padidėti. Nustatant darbdavio materialinę atsakomybę, svarbu teisės normos pažeidimo faktas. Žalos atlyginimo bylose turi būti nustatoma, kad žalos atsiradimą lemia ar sąlygoja neteisėti veiksmai;

- nėra kitų pašalinių įvykių, kurie nutrauktų priežastinio ryšio grandinę (pvz., kalti paties nukentėjusiojo veiksmai, trečiųjų asmenų neteisėtas veikimas ir kt.);

- kitos svarbios aplinkybės.

Darbdavio priešinga teisei veika paprastai turi būti žalos atsiradimo priežastis. Nustatyti priežastinį ryšį tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo, kai ją savo veiksmais padaro vienas žmogus yra ne sunku, sunkiau nustatyti priežastinį ryšį, kas žala atsirado dėl kelių darbdavių kaltės. Žalai padarytai darbuotojo sveikatai atsiradus dėl kelių asmenų neteisėtų veiksmų turi būti nustatytas priežastinis ryšys tarp neteisėtos kiekvieno asmens veikos ir atsiradusių pasekmių, t.y. kai žala yra sąlygota kelių priežasčių, teismui privalu nustatyti pagrindinę priežastį, dėl kurios atsirado žala.

Teismai sprenddami darbdavio materialinės atsakomybės klausimus būtinai turi nustatyti, ar yra priežastinis ryšys tarp teisės pažeidimo ir darbuotojui padarytos žalos.

---

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-614/2002 // www.lai.lt

LAT 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-867/2003 konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo LAT suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, kadangi nesprendė klausimo, ar yra priežastinis ryšys tarp jo nustatyto teisės pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo pasekmių, nes darbdaviui atsakomybė gali kilti tik nustatčius visą teisės pažeidimo sudėtį.

Tik teismas, kilus ginčui, gali spręsti, ar yra saugos darbe teisės aktų pažeidimas, ar yra priežastinis ryšys tarp teisės pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo ir ar yra pagrindas taikyti teisinę atsakomybę²⁸. Nei tardytojo ar prokuroro nutarimai, priimti baudžiamojoje byloje parengtinio tyrimo metu, nei Valstybinės darbo inspekcijos surašyti nelaimingų atsitikimų tyrimo aktai bei jų išvados tokiu atveju teismui neturi prejudicinės galios. Teismas pats privalo konstatuoti nelaimingo atsitikimo darbe faktą bei priežastis. Nelaimingo atsitikimo tyrimo aktas, kaip ir ekspertų išvados, yra įrodymai tarp kitų byloje esančių įrodinėjimo priemonių ir įvertinami kaip visuma kartu su kitais įrodymais priimant byloje sprendimą²⁹.

Darant teisinę išvadą apie priežastinio ryšio buvimą ar nebuvimą teismas turi atsižvelgti į byloje esančius įrodymus, patvirtinančius ar paneigiančius ryšį tarp žalos ir atsakovo elgesio. Bylose dėl žalos, padarytos sveikatai susirgus profesine liga, įrodymais, patvirtinančiais priežastinio ryšio buvimą, yra ieškovo sveikatos tyrimų medicininiai duomenys, eksperto išvada, ieškovo darbo sąlygų tyrimo medžiaga. Darbdavių pareiga yra užtikrinti saugias ir tinkamas darbo sąlygas savo darbuotojams. Jeigu dėl šios pareigos nevykdymo ar netinkamo vykdymo darbuotojas sužalojamas, miršta arba suserga profesine liga, ši laikytina darbdavio pareigos nevykdymo ar netinkamo vykdymo padariniu.

Sprendžiant dėl priežastinio ryšio tarp darbdavio neteisėtos veikos ir darbuotojo sveikatos sužalojimo svarbu nustatyti, kiek būtent konkretus darbdavys prisidėjo prie žalos darbuotojo sveikatai atsiradimo. LAT 1999 m. birželio 14 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-286/99 konstatavo, kad teisės medicinos ekspertizės akte nurodyta, kad pirmieji profesinės ligos požymiai nustatyti 1994 metais, t.y. ieškovui dirbant pas atsakovą. Ekspertizės akte nurodyta profesinės ligos priežastis – ilgas darbas sunkiomis transporto priemonėmis (sunkvežimio vairuotoju). Pats atsakovas kasaciniame skunde teigia, kad ieškovas vairuotoju dirbo 17 metų ir 4 mėnesius, iš jų pas atsakovą – 15 metų ir 8 mėnesius. Esant tokioms faktinėms aplinkybėms teismui pagrįstai pripažino, kad tarp

---

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-867/2003 // www.lat.lt

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-695/1999 // www.lat.lt

ieškovui atsiradusios žalos ir atsakovo veiksmų, pastarajam neužtikrinus tinkamų darbo sąlygų, yra priežastinis ryšys. Aplinkybė, kad prieš pradėdamas dirbti pas atsakovą, ieškovas dirbo ir kitose įmonėse, nepaneigia teismų išvados dėl priežastinio ryšio buvimo, nes teisine prasme svarbiausia yra laikytina pagrindinė, o ne šalutinė ar atsitiktinė priežastis³⁰.

Kai nustatomas priežastinis ryšys tarp dviejų (ar kelių) įmonių padarytų teisės pažeidimų ir nukentėjusiojo mirties, tai Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 8 str. 1 d. nustatyta atsakomybė turi būti taikoma abiem (ar visoms) įmonėms, atsižvelgiant į jų kaltės dalį (dalinė atsakomybė). Ši norma prarastų savo tikslus, jeigu nepriklausomai nuo kitų įmonių kaltės visada atsakingu už nelaimingą atsitikimą būtų laikomas darbdavys ir (ar) įmonė, kurios teritorijoje įvyko nelaimingas atsitikimas³¹.

LAT 2002 m. balandžio 3 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2002, sprendžiant dėl žalos atlyginimo, konstatavo, kad pažymėtinas priežastinio ryšio skirtumas, kai sprendžiama, ar darbdavys užtikrino saugią aplinką, ir svarstant, ar jis visiškai atsakingas už kilusias neigiamas pasekmes - žalą. Darbdavio pažeidimas pasireiškė tuo, kad jis neinstruktavo darbuotojo apie pasikeitusias darbo aplinkos sąlygas, neinformavo apie pavojingus aplinkos faktorius ir galimybę saugiai elgtis. Tuo jis pažeidė darbų saugos reikalavimus, neužtikrino saugios aplinkos, tačiau tiesiogiai žalingų pasekmių nesukūrė. Saugių sąlygų nesudarymas yra pagrindas teisei darbdavio atsakomybei, taip pat ir turtinei. Vien nurodymas nelaimingo atsitikimo tyrimo akte, kad nelaimingas atsitikimas yra susijęs su darbu ir kad darbdavys pažeidė darbų saugos reikalavimus, nėra pagrindas automatiškai priteisti žalos atlyginimą.

Tuo atveju yra nustatomas priežastinis ryšys tarp darbdavio veiksmų ir jam tenkančios teisinės pareigos įvykdymo - sveikų ir saugių darbo sąlygų darbuotojui užtikrinimo. Viešojo intereso prasme, kai kalbama apie darbdavio vaidmenį organizuojant tokio pobūdžio renginius (nelaimingas atsitikimas įvyko Vilniaus muitinės darbuotojų organizuotame turizmo sąskrydyje), būtina pasakyti, kad jis turi maksimaliai stengtis ir visiškai laikytis saugos užtikrinimo reikalavimų. Iš kitos pusės, tais atvejais, kai ne visi saugos reikalavimai įvykdyti, teismas gali spręsti, kiek jie objektyviai sąlygojo neigiamas pasekmes, ar buvo žalos priežastimi, ar pakankamai prisidėjo prie žalos atsiradimo ar padidėjimo, kad darbdaviui tektų turtinė atsakomybė ir kokio dydžio. Jeigu darbdavys

---

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-286/1999 // www.lat.lt

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-867/2003 // www.lat.lt

reikalavimus pažeidė, kaip šiuo atveju, tai jis neužtikrino saugių darbo sąlygų. Tai savaime nelėmė neigiamų pasekmių atsiradimo – darbuotojo sužalojimo. Žalos atlyginimo byloje turi būti nustatytos visos priežastys, kurios sukelia mirtiną darbuotojo sužalojimą, nustatoma kiekvienos iš priežasčių svarba ir įtaka neigiamų pasekmių atsiradimui³².

Minėta, kad priežastinis ryšys tarp nelaimingo atsitikimo darbe ir žalos gali būti ne tik tiesioginis, bet ir netiesioginis. LAT 2002 m. balandžio 3 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2002 taip pat konstatavo, kad deliktinės atsakomybės prasme priežastinis ryšys tarp darbdavio pažeidimo ir atsiradusių pasekmių vertintinas kaip atsitiktinis, jo pakanka nustatyti darbdavio, kaip draudiko atsakomybei, tačiau nepakanka jo atsakomybei, grindžiamai kalte. Kadangi teisės aktais numatyta atsakomybė ir draudimo įvykio pagrindu, ir dėl kaltės, atskirais atvejais gali būti svarstoma, kad pakanka pagrindo draudiminei atsakomybei, tačiau netaikytina deliktinė³³.

Svarbu pažymėti, kad tai, kad tiesiogine darbuotojo mirties priežastimi buvo nusikalstama trečiųjų asmenų veika, ne visais atvejais šalina darbdavio materialinę atsakomybę dėl darbuotojo mirties. Šiame kontekste minėtina LAT 2001 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-159/2001, kurioje jis analizavo priežastinį ryšį tarp atsakovo neteisėtų veiksmų (i.e., saugos darbe norminių aktų pažeidimo) ir žalos (i.e., nukentėjusiosios mirties), ir pažymėjo, kad šiuos elementus sieja netiesioginės priežasties ir pasekmės santykis. Tačiau šioje faktinėje situacijoje atsakovo neteisėti veiksmai yra pakankama priežastis priskirti jam atsiradusį žalingą rezultatą jo sui generis civilinės atsakomybės prasme. Jei atsakovas būtų tinkamai įvykdęs saugos darbe normų reikalavimus, atsiradusių žalingų pasekmių būtų galima išvengti ar bent sumažinti jų mastą. Vertinant, ar buvo atsakovo kaltė, reikia atsižvelgti į tai, kad tiesiogine nukentėjusiosios mirties priežastimi buvo trečiųjų asmenų veiksmai, už kuriuos jie nuteisti įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Kasatorių motina buvo nužudyta vykdydama tiesiogines darbines funkcijas, į kurias inter alia, įėjo darbdavio turto apsauga nuo užpuolimo. Darbdavys, priimdamas darbuotoją į tokias pareigas, turėjo suvokti, kad trečiųjų asmenų kėsinimasis į jo turtą – realus rizikos veiksnys, susijęs su pavojumi turto saugančio darbuotojo sveikatai ir gyvybei, todėl toks darbuotojas turėjo būti tinkamai instruktuoas ir techniškai aprūpintas. Byloje surinkti įrodymai parodo, kad darbdavys pažeidė saugos darbe normų reikalavimus, darbuotojos tinkamai neinstruktuoamas ir

---

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2002 // www.lat.lt

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2002 // www.lat.lt

neužtikrindamas jos darbo riziką atitinkančių darbo sąlygų. Taip elgdamasis darbdavys neparodė reikiamo rūpestingumo ir atidumo standarto. Darbdavio civilinė atsakomybė savo pagrindu skiriasi nuo tiesioginių kaltininkų atsakomybės. Jie atsako už tai, kad pažeidė asmens teisę į gyvybę ir tuo padarė kriminalinį nusikaltimą. Darbdavys atsako už saugos darbe norminių aktų pažeidimą. Ši sui generis darbdavio civilinė atsakomybė nerevizuoja nuosprendžio, priimto baudžiamojoje byloje, nes iš esmės skiriasi atsakomybės pagrindai ir formos. Civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje pagrindu, esančiu nagrinėjamos civilinės bylos dalyku, net nebuvo pareikštas. Esant tokiai faktinei situacijai, trečiųjų asmenų veiksmai, buvę tiesiogine darbuotojos mirties priežastimi, nešalina darbdavio civilinės atsakomybės, nes nepanaikina jos *conditio sine qua non* – kaltės³⁴.

2.4 Kaltė

Darbo teisėje asmens kaltė turėtų būti suprantama objektyviai, t.y. kaip žala padariusio asmens elgesio išorinis vertinimas pagal objektyvius elgesio standartus. Dėl šios priežasties kalte turi būti pripažįstamas nesugebėjimas elgtis taip, kad būtų galima protingai iš jo tikėtis. Ar asmuo kaltas, ar ne, turi būti nustatoma taikant jo elgesiui protingo, apdairaus, rūpestingo žmogaus elgesio standartą. Taigi sprendžiant atsakomybės klausimą teisiškai reikšmingas yra ne pažeidėjo požiūris į savo veiksmus ir jų padarinius, o jo elgesio atitiktis objektyviems elgesio standartams³⁵.

Skirtingai nei baudžiamojoje ar administracinėje teisėje, civilinėje teisėje asmens veiksmai gali būti pripažinti neteisėtais ne tik tais atvejais, kai šiais veiksmais pažeidžiamas tiesiogiai įstatyme įtvirtintas draudimas, bet ir tada, kai asmuo nevykdo ar netinkamai vykdo sutartyje numatytą pareigą ar net kai pažeidžia bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, tenkančią visiems civilinių teisinių santykių dalyviams. Kadangi civilinės atsakomybės pobūdis yra labiau kompensacinis nei baudžiamasis, kaltė, kaip civilinės atsakomybės sąlyga, vertinama pagal objektyvius kriterijus - atitinkamo asmenų elgesio konkrečioje situacijoje standartus. Žalos (nuostolių) padarymas neteisėtais veiksmais yra pakankamas pagrindas laikyti, jog kaltė nustatyta. Tik skolininkui įrodžius savo nekaltumą, gali būti pripažįstama, jog civilinė atsakomybė

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-159/2001 // www.lit.lt

³⁵ Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008

jam netaikytina. Sprendžiant, ar skolininko kaltė pasireiškė, taikytini atidaus ir rūpestingo asmens elgesio konkrečioje situacijoje kriterijai³⁶.

Darbdavio kaltė pasireiškia per jo darbuotojų kaltę. Jeigu nustatoma, kad darbdavio darbuotojai yra padarę tam tikrus pažeidimus, tai darytina išvada, jog yra ir darbdavio kaltė. Teismai bylose dėl žalos atlyginimo darbuotojams privalo nustatyti darbdavio kaltę ir priežastinį ryšį tarp teisės normų pažeidimo bei pasekmių. Jeigu nelaimingo atsitikimo darbe priežastimi yra avarija, kuri įvyko dėl Kelių eismo taisyklių pažeidimo, o darbdavio veikla susijusi su transporto paslaugų teikimu, į darbdavio bei jo darbuotojų pareigas įeina ir pareiga laikytis kelių eismo saugumą užtikrinančių teisės normų.

Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 12 str. 8 d. nustatyti, kad įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos specialistų bei darbuotojų atstovų saugai ir sveikatai pareigos, darbdavio samdytų įstaigų išipareigojimai darbuotojų saugos ir sveikatos srityje neturi įtakos bendram darbdavio atsakomybės principui. Tokia nuostata sąlygoja tai, kad darbo teisinių santykių subjektams, taikytini skirtingi elgesio standartai. Darbuotojas paprastai yra silpnesnė teisinių darbo santykių šalis, o darbdaviui, kaip stipresnei teisinių darbo santykių šaliai, kuriai suteikiama daugiau teisinių įgaliojimų, keliami griežtesni teisių ir pareigų bei atsakomybės už teisinius darbo santykius reglamentuojančių teisės normų pažeidimus standartai, siekiant užkirsti kelią darbdaviui piktnaudžiauti savo įgaliojimais.

DK 247 str. nustato, kad jeigu žalai atsirasti sudarė sąlygas nukentėjusiojo kaltė, o sužalojimo ir mirties atvejais – sužalotojo ar mirusiojo asmens didelis neatsargumas, žalos atlyginimas yra mažinamas atsižvelgiant į kaltės laipsnį arba reikalavimas atlyginti žalą atmetamas. Taigi nustatoma materialinės atsakomybės dydžio priklausomybė nuo to, kiek kiekvienos šalies kaltė turėjo įtakos žalai atsirasti. Šiuo atveju reikia atsižvelgti į abiejų šalių kaltės formas ir rūšis. Nukentėjusiojo sužalojimo ar mirties atvejais paprastas nukentėjusiojo neatsargumas neturi reikšmės darbdavio materialinės atsakomybės dydžiui. Norėdamas sumažinti materialinės atsakomybės dydį, darbdavys turėtų įrodyti, kad didelis nukentėjusiojo neatsargumas lėmė sužalojimą ar mirtį. Kadangi kaltė asmens sveikatos sužalojimo atveju yra suprantama objektyviai ir yra preziumuojama, tai pats žalos padarymo faktas suponuoja esant kaltę. Todėl konstatuoti, kad kaltės nėra, galima

---

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390/2002 // www.lit.lt

tik tada, kai atsakovas įrodo bent vieną įstatyme numatytą pagrindą, kai žala pateisinama ir civilinė atsakomybė netaikoma³⁷.

Būtinybė atsižvelgti į didelis nukentėjusiojo neatsargumą taip įtvirtinta ir CK 6.282 str. Šio str. 2 d. nustatyta, kad į nukentėjusiojo asmens kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo atsiradusią žalą bei laidojimo išlaidų dydį. Tačiau šią normą reikia taikyti vadovaujantis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijais.

Nukentėjusiojo dideliu neatsargumu laikytinas toks nukentėjusiojo neatsargumas, kuomet asmuo numatė arba galėjo numatyti savo veiksmų žalingas pasekmes, bet lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengti (pvz., asmens girtumas, apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių medžiagų, neturėjimas teisės dirbti su atitinkamais mechanizmais, kitos teismo pripažintos aplinkybės, patvirtinančios asmens didelį neatsargumą).

Taikant darbdavio materialią atsakomybę teisės aktai įtvirtino mišrios kaltės institutą, t.y. tiek darbuotojas, tiek darbdavys kalti. Tokiu atveju darbdavys turi atlyginti padarytą žalą darbuotojui proporcingai savo kaltės daliai.

Taip LAT 2008 m. vasario 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008 konstatavo, kad CK 6.282 str. 1 d. nustatyta, kad kai paties nukentėjusio asmens didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba padidėti, tai, atsižvelgiant į nukentėjusio asmens kaltės dydį (o kai yra žalos padariusio asmens kaltės, – ir į jo kaltės dydį), žalos atlyginimas, jeigu įstatymai nenustato ko kita, gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą gali būti atmestas. Sprendžiant klausimą dėl padidinto pavojaus šaltiniu padarytos žalos, tiek turtinės, tiek neturtinės, atlyginimo (CK 6.270 str., 6.250 str. 2 d.), įstatymas įpareigoja atsakingą už žalą asmenį įrodyti, kad žala atsirado dėl nukentėjusiojo didelio neatsargumo. Bylą nagrinėję teismai pažymėjo, kad pagal atsakovo patvirtintos Automobilių vairuotojų saugos darbe instrukcijos 3.5 p. krovinių automobiliais leidžiama vežti tik ant sėdynių sėdinčius žmones, o Kelių eismo taisyklėse, kurių ieškovas įsipareigojo laikytis pagal nurodytos instrukcijos 5.1 p., nustatyta, kad keleiviai motorinėse transporto priemonėse turi sėdėti tam skirtose vietose ir tik prisisegę saugos diržais. Nustatę, kad ieškovas šių taisyklių ir instrukcijos reikalavimų nesilaikė, nes laisvu nuo automobilio vairavimo laiku, kai automobilį vairavo kitas vairuotojas, ilsėjosi ant automobilio kabinoje įrengto specialaus gulto, teismai sprendė, kad ieškovas, kaip vairuotojas-profesionalas, kuriam keliami padidinti rūpestingumo ir atidumo reikalavimai, privalėjo suprasti, jog tokia padėtis važiuojančiame automobilyje yra

---

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-865/2001 // www.lat.lt

nesaugi. Nurodytą aplinkybę teismai pripažino ieškovo dideliu neatsargumu, padėjusiu žalai padidėti ir, vadovaudamiesi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais (CK 1.5 str.), prašomos priteisti neturtinės žalos dydį sumažino vienu trečdaliu. Teisėjų kolegija prieina prie išvados, kad teismai, sumažindami neturtinės žalos dydį vienu trečdaliu, pripažino, jog dėl žalos atsiradimo yra 33,33 proc. nukentėjusiojo kaltės³⁸.

Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 46 str. 2 d. nustatyta, kad darbdavys neatsako už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų neužtikrinimą arba darbdavio atsakomybė už tai gali būti sumažinta, jeigu ištyrus nelaimingą atsitikimą darbe nustatoma, kad tai įvyko susiklosčius neįprastoms ar nenumatytoms aplinkybėms, kurių darbdavys negalėjo kontroliuoti, arba dėl atsitikimų, kurių padarinių nebuvo galima išvengti, nors ir buvo naudojamos visos reikiamos priemonės. Darbdavio pareiga yra įrodyti, kad egzistavo minėtos aplinkybės, priešingu atveju darbdavys atsakys už saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimą.

Kaltė, kaip darbdavio materialinės atsakomybės sąlyga, privatinėje teisėje preziumuojama. Tačiau kaip daugelis kitų privatinėje teisėje įtvirtintų prezumpcijų, taip ir kaltės prezumpcija, yra nuginčijama. Taigi atsakovui įstatymas suteikia teisę ginčyti savo kaltę. Atsakovui įrodžius, kad jo kaltės nėra, civilinė atsakomybė jam negali būti taikoma. Išimtį iš šios bendros taisyklės gali nustatyti tik įstatymas, įtvirtindamas taip vadinamą objektyvią civilinę atsakomybę (civilinę atsakomybę be kaltės), kai žalą padariusio asmens kaltė nėra pripažįstama jo civilinės atsakomybės sąlyga. Sprendžiant darbdavio civilinės atsakomybės klausimą, yra svarbios ir kitos civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys. Taigi asmens civilinę atsakomybę šalina ne tik faktas, kad dėl žalos padarymo to asmens kaltės nėra, bet ir aplinkybės, patvirtinančios, kad žala yra kito asmens neteisėtų veiksmų tiesioginė priežastis³⁹.

Vertinant, ar buvo atsakovo kaltė, reikia atsižvelgti į tai, kad tiesiogine nukentėjusiosios mirties priežastimi buvo trečiųjų asmenų veiksmai, už kuriuos jie nuteisti įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. LAT 1999 m. gegužės 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-205, konstatuota, kad jeigu darbuotojui žala padaryta nusikaltimu, už kurį žalą padaręs asmuo yra nuteistas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, ir teismo nuosprendžiu yra patenkintas civilinis ieškinyš dėl žalos atlyginimo, tai toks teismo nuosprendis yra pakankamas darbdavio (įmonės) kaltės dėl žalos padarymo nebuvimo įrodymas. Tai, kad tik įsiteisėjęs teismo nuosprendis yra pakankamas pagrindas nustatyti,

---

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008 // www.lat.lt

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-205/1999 // www.lat.lt

kad žala darbuotojui atsirado dėl nusikalstamos trečiųjų asmenų veikos buvo konstatuota ir kitose bylose. LAT 2006 m. lapkričio 7 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-575/2006 konstatuota, kad nei tardytojo ar prokuroro nutarimai, priimti baudžiamojoje byloje parengtinio tyrimo metu, nei Valstybinės darbo inspekcijos surašyti nelaimingų atsitikimų aktai bei jų išvados tokiu atveju teismui neturi prejudicinės reikšmės. Ikiteisminio tyrimo raštas teismui nebuvo privalomas pagal tuo metu galiojusio 1964 m. CPK 62 str. Toks raštas negali būti teismui privalomas ir 2002 m. CPK 182 str. 2 p. prasme.

Organizacijos ar fizinio asmens kaltę galima įrodinėti visomis CPK nustatytomis įrodinėjimo priemonėmis. Asmens kaltę patvirtinančiais įrodymais gali būti šie rašytiniai įrodymai:

- nelaimingo atsitikimo darbe aktai;
- teismo nuosprendžiai, sprendimai, tardymo institucijų nutarimai;
- pareigūnų, kontroliuojančių darbo apsaugos būklę bei darbo įstatymų laikymąsi, surašyti aktai apie sveikatos sužalojimo priežastis (pvz., profesinės ligos tyrimo aktas, darbo sąlygų higieninė charakteristika ir pan.);
- medicininė išvada apie asmens darbingumo netekimo laipsnio nustatymą (pvz., MSEK sprendimai dėl medicininės, profesinės, socialinės reabilitacijos priemonių, teismo medicininės ekspertizės išvada);
- įsakymai ir nutarimai apie drausminės arba administracinės nuobaudos skyrimą kaltiems tos organizacijos (įmonės) darbuotojams;
- kiti dokumentai (aktai), kuriuose yra žinių apie aplinkybes, turinčias bylai reikšmės⁴⁰.

Minėta, kad darbdavio materialinė atsakomybė be kaltės galima tik įstatymo nustatytais atvejais. Tokia atsakomybę numato CK 6.270 str. nustatantis atsakomybę didesnio pavojaus šaltinio valdytojui.

Darbdavio kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojo kaltės klausimus LAT atskleidė 2008 m. vasario 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008, konstatavus, kad darbdaviui taikytina objektyvioji civilinė atsakomybė (atsakomybė be kaltės), nes žalą didesnio pavojaus šaltiniu padarė atsakovo darbuotojas, eidamas savo darbo pareigas (CK 6.264, 6.270). Esminę reikšmę šiuo atveju turi aplinkybė, jog žala padaryta naudojant didesnio pavojaus šaltinį. Didesnio pavojaus šaltinio naudojimas sukelia padidintą grėsmę padaryti žalą ne tik aplinkiniams asmenims, bet ir pačiame didesnio

---

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2003 // www.lat.lt

pavojaus šaltinyje esantiems asmenims, įskaitant ir darbdavio, padidinto pavojaus šaltinio valdytojo, darbuotojus (CK 6.270 str.). Žalai darbuotojui, buvusiam padidinto pavojaus šaltinyje, atsiradus eismo įvykio metu, vykdant darbo pareigas, automobilį vairavo kitas darbdavio darbuotojas, todėl didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, yra darbdavys ir jis turi atsakyti už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą. Byloje esančių įrodymų pagrindu teisėjų kolegija darė išvadą, kad didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veikla buvo pagrindinė žalos darbuotojui atsiradimo priežastis (įvykus eismo įvykiui darbuotojas nukrito nuo gulto ir buvo sužalotas). Pažymėjusi, kad didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybė atsiranda tiek esant jo kaltei, tiek ir be kaltės, todėl kaltės forma reikšminga tik nustatant ieškovo patirtos neturtinės žalos dydį⁴¹.

2.5 Darbo teisinių santykių buvimas

Materialinė atsakomybė nustatoma tik tiems asmenims, kuriuos žalos padarymo metu siejo darbo teisiniai santykiai, kurių atsiradimo pagrindas - darbo sutarties sudarymas. Pagal DK 93 str. darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja suteikti darbuotojui sutartyje nustatytą darbą, mokėti jam sulgytą darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymuose, kituose norminiuose teisės aktuose, kolektyvinėje sutartyje ir šalių susitarimu.

Darbo sutartis turi būti įforminta įstatymo nustatyta tvarka, kai fizinį asmenį - darbuotoją su kitu teisinių santykių subjektu susieja susitarimas, tampantis pagrindu darbo teisiniams santykiams atsirasti. Darbas kaip tam tikra veikla ar kūrimo procesas gali būti panaudojamas ne tik darbo teisinių santykių forma, tačiau ir kitomis teisinių santykių formomis, pavyzdžiui, pagal civilinę sutartį. Norint konstatuoti darbo teisinius santykius, turi būti nustatyti visi būtini darbo teisinių santykių požymiai. Tik juos nustatčius galima konstatuoti esant darbo sutartį ir reikalauti atitinkamai ją įforminti. Pagrindiniai darbo sutarties požymiai, skiriantys ją nuo kitų sutarčių, yra darbo funkcijų atlikimas ir įsipareigojimas paklusti vidaus darbo tvarkai. Darbuotojo įsipareigojimas dirbti tam tikrą darbą ar eiti tam tikras pareigas reiškia, kad jis turi atlikti ne konkrečias užduotis, o darbo sutarties galiojimo laiku vykdyti tam tikrą darbo funkciją, nesiejamą su

---

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008 // www.lat.lt

gaunamu rezultatu. Atlikdamas tai, darbuotojas privalo laikytis nustatytos vidaus darbo tvarkos, paklusti darbdavio nurodymams⁴². LAT taip pat konstatavo, kad netinkamas šalių darbo susitarimo įforminimas nedaro tokio susitarimo negaliojančiu, o tik sukuria pareigą darbdaviui įforminti darbo sutartį, kurioje būtų visos šalių sulytos darbo sąlygos⁴³.

Iš darbo sutarties sąvokos išplaukia, kad darbdavys turi pareigą užtikrinti darbuotojui tokias darbo sąlygas, kad šis būtų apsaugotas nuo žalos jam atsiradimo, o jei darbuotojui einant darbo pareigas atsiranda žala, tai už ją atsakingas darbdavys. Taip pat ir darbuotojas privalo atlikti savo darbo pareigas taip, kad darbdavys nepatirtų žalos.

Žala, padaryta esant darbo santykiams, atlyginama pagal specialias teisės normas, o ne pagal bendras žalos atlyginimo taisykles, nes šiuo atveju yra sprendžiamas ne bet kokio asmens, o darbdavio civilinės atsakomybės klausimas⁴⁴.

Darbdavio materialinės atsakomybės atveju žalos atlyginimą privalančiu mokėti subjektu yra darbdavys. Plačiaja prasme darbdaviu reikėtų laikyti kiekvieną asmenį (tiek fizinį, tiek juridinį), įdarbinusį pagal darbo sutartį bent vieną darbuotoją. Pagal DK 16 str. darbdavys gali būti įmonė, įstaiga, organizacija arba kita organizacinė struktūra nepaisant nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio, pagal DK 14 str. – turinti darbinį teisingumą ir veiksnumą. Darbdavys taip pat gali būti fizinis asmuo. Darbdaviui, kaip juridiniam asmeniui, esant tiek kolektyviniams, tiek individualiems darbo santykiams atstovauja atitinkamai įmonės, įstaigos, organizacijos vadovas.

Darbdaviui atstovaujantis asmuo (vadovas) ar jo įgaliotas asmuo už netinkamą jam perduotų pareigų įgyvendinimą gali būti traukiamas civilinė, materialinė ar net drausminė atsakomybė. Norminiuose teisės aktuose numatyta galimybė darbdaviui atstovaujančiam asmeniui (vadovui) perduoti įstatymų priskirtas darbdavio darbo teises ir pareigas kitiems asmenims. Tačiau norint apsaugoti darbuotojų interesus, darbdavys (nesvarbu, fizinis ar juridinis) laikomas materialiai atsakingu darbuotojui dėl jam priskirtų darbo pareigų pažeidimo, t. y. darbdavys negali būti atleistas nuo atsakomybės darbuotojui dėl jo vardu veikiančių asmenų netinkamo jiems perduotų pareigų vykdymo (pavyzdžiui, žalos padarymo). Tokie asmenys už netinkamą jiems priskirtų pareigų vykdymą atsako darbdaviui, o ne darbuotojui.

---

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-123/2001 // www.lat.lt

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-225/2004 // www.lat.lt

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2003 // www.lat.lt

Darbuotojas paprastai yra silpnesnė teisinių darbo santykių šalis, o darbdaviui, kaip stipresnei teisinių darbo santykių šaliai, keliami griežtesni teisių ir pareigų bei atsakomybės už teisinius darbo santykius reglamentuojančių teisės normų pažeidimus standartai, siekiant užkirsti kelią darbdaviui piktnaudžiauti savo įgaliojimais. Tai ypač svarbu ir dėl to, kad šiandien asmens teisė į darbą, asmens darbo veikla yra tos gyvenimo sritys, nuo kurių priklauso tiek socialinė, tiek materialinė, tiek psichologinė asmens gerovė, asmens socialinis vertinimas, užtikrinantis jo dvasinę ir psichologinę pusiausvyrą bei leidžiantis tinkamai realizuoti save ir užtikrinti socialinį asmens bei jo šeimos stabilumą. Konstitucinė teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas inter alia reiškia, kad kiekvienas darbuotojas turi teisę į tokias darbo sąlygas (darbo sąlygomis laikytina darbo aplinka, darbo pobūdis, darbo ir poilsio laikas, darbo priemonės ir kt.), kurios nedarytų neigiamo poveikio jo gyvybei, sveikatai, atitiktų saugumo ir higienos reikalavimus. Kartu ši konstitucinė teisė suponuoja darbdavio pareigą užtikrinti darbo sąlygų tinkamumą, saugumą ir sveikumą. Iš Konstitucijos, inter alia jos 48 str. 1 d., kylanti žmogaus teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas nepaneigia ir kiekvieno darbuotojo pareigos laikytis saugos darbe reikalavimų⁴⁵.

2.6 Žalos atsiradimas susijęs su darbo veikla

Darbinė veikla suprantama kaip darbo pareigų ir darbo funkcijų atlikimas. Darbo funkcijos apibrėžiamos darbo sutartyje, kai darbo sutarties šalys susitaria dėl tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbo arba tam tikrų pareigų. Darbinėms pareigoms taip pat priskiriami ir kiti darbuotojo atliekami darbdavio jam pavesti su darbuotojo vykdoma veikla susiję darbai darbdavio naudai. Kadangi darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda tik, jeigu žala darbuotojui padaryta, kai jis vykdo savo darbinę veiklą, yra ypač svarbu nustatyti, kas įeina į darbuotojo darbo pareigas. DK nustato, kad darbdavys neturi teisės reikalauti, kad darbuotojas atliktų darbą, nesulygtą darbo sutartimi.

Suluošintas ar kitaip sužalotas darbe darbuotojas privalo įrodyti, kad žala jo sveikatai buvo padaryta ryšium su jo darbinėms pareigoms vykdymu, taip pat padarytos sveikatai žalos dydį. Įrodžius šias aplinkybes, darbdavio kaltė, tai yra, kad jis nesudarė

---

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-10/2006 // www.lit.lt

saugią darbo sąlygų, yra preziumuojama. Darbdavio pareiga atlyginti žalą išnyksta, jeigu jis įrodo, kad darbuotojas buvo suluošintas ar kitaip sužalotas dėl jo paties ar kitų asmenų kaltės. Laikytina, kad žala padaryta darbuotojo sveikatai ryšium su jo darbinių pareigų vykdymu, jeigu ji padaroma:

- organizacijos teritorijoje (darbo vietoje arba atliekant darbines pareigas ne darbo vietoje);
- ne organizacijos teritorijoje, bet vykdant darbines pareigas, jeigu ir ten darbdavys privalėjo sudaryti saugias ir sveikas darbo sąlygas;
- kitais “Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų” 12 p. nurodytais atvejais⁴⁶.

Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 42 str. 3 d. pagal ryšį su darbu nelaimingi atsitikimai darbe skirstomi į susijusius su darbu ir nesusijusius su darbu:

- nelaimingas atsitikimas darbe, susijęs su darbu – įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad jis įvyko atliekant darbo sutartimi sulygtą darbą ar kitą darbdavio pavestą ar su darbdavio žinia atliekamą darbą arba vykstant į darbą ar iš darbo;
- nelaimingas atsitikimas, nesusijęs su darbu – įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad nukentėjęs patyrė traumą ar mirė: norėdamas nusižudyti ar susižaloti; kai prieš jį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu; kai darė nusikalstamą veiką; kai savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais).

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimo statymo 6 str. 1 d. nustato, kokie nelaimingi atsitikimai arba nustatytos profesinės ligos pripažįstami draudiminiais įvykiais, tam būtinos visos šios sąlygos:

- dirbant draudėjo nustatytu darbo laiku, o jeigu darbuotojui darbo laikas draudėjo nėra nustatytas, tai draudėjo nustatytu darbo laiku, taip pat atskiru draudėjo nurodymu paskirtu dirbti laiku bei dirbant tarnybinių komandiruočių laiku;
- dirbant darbo sutartyje sulygtą darbą (įskaitant ir darbo vietos parengimą bei sutvarkymą), taip pat atliekant kitus draudėjo pavestus su jo vykdoma veikla susijusius darbus draudėjo naudai arba atliekant viešojo administravimo funkcijas;
- dirbant darbą, už kurį mokamas darbo užmokestis, nuo kurio mokamos arba turi būti mokamos nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokos.

LAT taip pat pabrėžė, kad nustatant, ar žalos atsiradimas sietinas su darbinėmis pareigomis, būtina atsižvelgti, jog neinant darbinių pareigų žala įmonei gali būti padaroma tiek darbo, tiek nedarbo metu. Darbuotojas darbo funkcijų darbu metu gali ir

---

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 // www.lat.lt

nevykdyti ir, priešingai, galima vykdyti darbo funkcijas, t. y. veikti darbdavio interesais, taip pat ir ne darbo metu⁴⁷.

Nustatant, ar žala darbuotojui atsirado jam vykdant einant darbo pareigas, nebūtinai turi būti tiesioginis ryšys tarp darbinių pareigų vykdymo ir darbuotojui padarytos žalos. LAT 2002 m. balandžio 3 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2002 pripažino, kad nelaimingas atsitikimas, kuris įvyko Vilniaus muitinės darbuotojų organizuotame turizmo sąskrydyje ir kurio metu žuvo muitinės vyresnysis inspektorius, yra susijęs su jo tarnybinių pareigų vykdymu. Nelaimingas atsitikimas įvyko darbo metu, vykdant tarnybines užduotis, jo priežastimi buvo saugos darbe norminių aktų pažeidimai. Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statutas ir muitinės taisyklės nustato, kad muitinės darbuotojai periodiškai atestuojami, o siekiant geresnių atestavimo rezultatų, darbdavys organizuoja, o darbuotojai dalyvauja įvairiuose renginiuose. Tokiu renginiu ir buvo atsakovo organizuotas sąskrydis, kuriame įvyko nelaimingas atsitikimas. Nepagrįstas teismų motyvas, kad kompensacijai išmokėti reikia nustatyti tiesioginį žuvusiojo tarnybinių pareigų vykdymą ir ryšį tarp šių pareigų vykdymo ir žūties. Toks aiškinimas nepagrįstas įstatymu. Teismai nenurodė teisės normos, apibrėžiančios “tarnybinių pareigų vykdymą”. Teismai nepagrįstai susiaurino Vyriausybės 1991 m. gruodžio 5 d. nutarimo Nr. 530 taikymo sritį⁴⁸.

---

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-601/1999 // www.lat.lt

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2002 // www.lat.lt

3. DARBUOTOJUI ATLYGINTINOS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMAS IR ATLYGINIMO TVARKA LAT PRAKTIKOJE

Žalos atlyginimo teisinio instituto esmė yra ta, kad žala, padaryta asmeniui, turtui, o įstatymų nustatytais atvejais ir neturtinė žala turi būti visiškai atlyginta atsakingo už žalos padarymą asmens. Ši nuostata galioja ir sprendžiant žalos, atsiradusios dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimų profesine liga, atlyginimo klausimus⁴⁹.

Žalos atlyginimo, kai darbuotojo sveikatai buvo padaryta žala dėl nelaimingo atsitikimo darbe, ar jis susirgo profesine liga, reglamentavimas Lietuvoje keitėsi kelis kartus. Nuo nepriklausomybės paskelbimo iki 1997 m. rugsėjo 1 d. žalos atlyginimo darbuotojams klausimus reglamentavo 1964 m. CK, tiksliau jo 499 str.

Atsakomybė už fizinio asmens sveikatos sužalojimą darbe, kai padariusysis žalą privalo mokėti už nukentėjusį draudimo įmokas, nustatyta CK 499 str. ir siejama su atsakovo kalte. Ši norma neapima visų atvejų, kai žala padaroma fiziniam asmeniui darbe. Tuomet, kai žala padaroma fiziniam asmeniui darbe ne dėl darbdavio kaltės, civilinė atsakomybė darbdaviui, privalančiam mokėti už nukentėjusį darbe fizinį asmenį valstybinio socialinio draudimo įmokas, gali atsirasti ne CK 499 str., o kitų teisės normų pagrindu. Viena iš tokių normų yra CK 493 str., numatantis bet kurio asmens, vykdančio veiklą, susijusią su didesnio pavojaus šaltiniu, turtinę atsakomybę už žalą, padarytą dėl didesnio pavojaus šaltinio veikimo. Civilinė atsakomybė pagal šią normą gali atsirasti ir darbdaviui, jeigu už žalą atsakingas jis, kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojas⁵⁰. Pagal 1964 m. CK 499 str. asmenys žalos atlyginimą galėjo gauti tik tiek, kiek jis viršijo jų gaunamos pašalpos arba po sveikatos sužalojimo paskirtos ir faktiškai gaunamos pensijos dydį.

1997 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimo profesine liga laikinasis įstatymas (toliau - Laikinasis įstatymas), kuris gali būti taikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų darbe, įvykusių iki 2000 m. sausio 1 d., ir netaikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų, įvykusių po 1999 m. gruodžio 31 d. Laikinasis įstatymas nustato žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga tvarką, dydį bei

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2006 // www.lat.lt

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-627/2002 // www.lat.lt

asmenis, turinčius teisę į šį atlyginimą. Įsigaliojus Laikinajam įstatymui buvo pakeistas 1964 m. CK 499 str., nustatant, kad jeigu asmuo dėl nelaimingo atsitikimo darbe sužalotas ar susirgo profesine liga dėl organizacijos ar fizinio asmens, privalančių mokėti už jį valstybinio socialinio draudimo įmokas, kaltės, ši organizacija arba fizinis asmuo turi atlyginti nukentėjusiajam žalą, nustatytą Laikinojo įstatymo 7 str. 2 d.

Nuo 2000 m. sausio 1 d. Lietuvoje galioja Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (toliau – NADSDĮ), kuris nustatė privalomą darbuotojų socialinį draudimą. Pagal DK 283 str. darbuotojui, kuris dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos neteko darbingumo ir dėl to prarado pajamas, jų kompensavimo tvarką nustato NADSDĮ bei kiti įstatymai.

Sprendžiant žalos atlyginimo klausimus labai svarbu atriboti, kokiais atvejais turi būti taikomas Laikinasis įstatymas, o kokiais atvejais NADSDĮ. LAT 2005 m. birželio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-P-276/2005 pažymėjo, kad nelaimingas atsitikimas, kurio metu žuvo R. S., įvyko 2002 m. rugpjūčio 27 d. NADSDĮ, įsigaliojusio 2000 m. sausio 1 d. (1999 m. gruodžio 23 d. įstatymo Nr. VIII-1509 redakcija), 36 str. 2 d. nustatyta, kad šio įstatymo nuostatos taikomos draudiminiams įvykiams, įvykusiems šiam įstatymui įsigaliojus, o to paties str. 3 d. – kad žala dėl iki šio įstatymo įsigaliojimo įvykusių nelaimingų atsitikimų darbe <...> atlyginama Laikinojo įstatymo nustatyta tvarka. Tokios NADSDĮ nuostatos reiškia, kad Laikinasis įstatymas gali būti taikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų darbe, įvykusių iki 2000 m. sausio 1 d., ir netaikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų, įvykusių po 1999 m. gruodžio 31 d. Pažymėtina, kad tokią įstatymų leidėjo valią patvirtina ir tai, kad 2002 m. spalio 8 d. įstatymo Nr. IX-1121 5 straipsniu Laikinojo įstatymo 23 str. papildytas 7 dalimi, kurios 1 punkte nustatyta, kad Laikinasis įstatymas taikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų darbe, įvykusių iki 1999 m. gruodžio 31 d. įskaitytinai. Kadangi nelaimingas atsitikimas, kurio metu žuvo R. S., įvyko 2002 m. rugpjūčio 27 d., tai konstatuotina, kad šios bylos atveju klausimams, susijusiems su žalos atlyginimu, spręsti Laikinasis įstatymas negali būti taikomas⁵¹.

Įsigaliojus NADSDĮ toliau galioja 1997 m. liepos 1 d. priimtas Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas, įsigaliojęs 1997 m. rugsėjo 1 d., kuris taikomas žalai atlyginti:

- dėl nelaimingų atsitikimų darbe, įvykusių iki 1999 m. gruodžio 31 d. įskaitytinai, ir susirgimų profesine liga, kurie nustatyta tvarka buvo pripažinti

---

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-276/2005 // www.lat.lt

profesinėmis ligomis iki 1999 m. gruodžio 31 d. įskaitytinai;

- dėl susirgimų profesine liga, nustatyta tvarka pripažintų profesinėmis ligomis po 2000 m. sausio 1 d. tiems nukentėjusiesiems, kurie po 2000 m. sausio 1 d. nebuvo drausti pagal NADSDĮ nuostatas.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įvedimas garantavo didesnę ir efektyvesnę darbuotojų apsaugą dėl jų patirtos žalos atlyginimo. Tam, kad žala būtų atlyginta iš draudimo lėšų, nelaimingas atsitikimas turi būti pripažintas draudiminiu įvykiu. Kompensacijos pagal NADSDĮ mokėjimo pagrindas yra draudiminis įvykis. Išmokai pagal šį įstatymą mokėti nagrinėjamose bylose būtina nustatyti:

- nelaimingo atsitikimo darbe faktą;
- nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo draudiminiu įvykiu faktą.

NADSDĮ 2 str. nustato, kad nelaimingų atsitikimų darbe socialinis draudimas šio įstatymo nustatytais atvejais kompensuoja dėl draudiminių įvykių (nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo ar profesinių ligų) negautas pajamas šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims, o jų mirties dėl draudiminių įvykių atvejais – jų šeimos nariams. LAT pažymėjo, kad NADSDĮ paskirtis – nustatyti nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo santykius, o ne reglamentuoti atsakomybę už žalą⁵².

Kalbant apie darbdavio atsakomybę už darbuotojo sveikatos sužalojimą būtina skirti du atvejus:

- žalos atsiradimas, kai darbuotojas apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu;
- žalos atsiradimas, kai darbuotojas neapdraustas privalomuoju socialiniu draudimu.

NADSDĮ 7 str. numato, kokie nelaimingi atsitikimai darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba nustatytos profesinės ligos nėra pripažįstami draudiminiais įvykiais, kai jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių:

- apdraustasis buvo neblavus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis;
- apdraustasis nukentėjo dėl savo veikos, kurioje ikiteisminio tyrimo institucija arba teismas nustatė nusikalstamos veikos požymius arba kad ši veika yra susijusi su administraciniu teisės pažeidimu;

---

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-276/2005 // www.lat.lt

- apdraustasis sąmoningai (tyčia) siekė, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas;
- apdraustasis sirgo liga, nesusijusia su darbu;
- apdraustasis savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais);
- prieš apdraustąjį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2008 m. balandžio 29 d. nutarime Nr. 56/06 konstatavo, kad NADSDĮ 7 str. 2 d. nuostata ta apimtimi, kuria draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie yra įvykę apdraustajam esant neblaiviam arba apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, bet nelaimingus atsitikimus darbe arba ūmias profesines ligas lėmė ne jo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. 1 d. nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 str., konstituciniam teisinės valstybės principui.

Taip pat pažymėtina, kad profesinės ligos neminimos kaip juridiniai faktai, kurie gali būti nepripažinti draudimo įvykiais dėl to, kad neturi ryšio su darbu. Iš to darytina išvada, kad profesinė liga gali būti nepripažinta draudimo įvykiu NADSDĮ prasme ne todėl, kad ji nesusijusi su darbu (tokiu atveju ji būtų ne profesinė, o taptų bendruoju susirgimu), o tik todėl, kad ji įvykusi su neapdraustu asmeniu. Nepripažinus profesinės ligos draudimo įvykiu dėl šios aplinkybės, ji nebūtų pagrindas mokėti draudimo išmokas pagal NADSDĮ. Tuo tarpu kaip juridinis faktas - profesinė liga – pakenkimas sveikatai - ji būtų pagrindas atlyginti žalą pagal deliktinės atsakomybės taisyklės už žalą atsakingam asmeniui Profesinės ligos pripažinimas draudiminiu įvykiu sietinas ne su jos nustatymo (konstatavimo) diena, o su susirgimo profesine liga diagnozavimo diena⁵³.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 5 patvirtintos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pripažinimo draudiminiais įvykiais tvarkos 13 punkte nurodyta, kaip turi būti nustatoma aplinkybė, ar asmuo yra apdraustasis, o su juo susijęs juridinis faktas – nelaimingas atsitikimas, profesinė liga – draudimo įvykis. Turi būti nustatytos trys sąlygos:

- nukentėjusiojo darbdavys turi būti registruotas draudėju;
- draudėjas turi mokėti draudimo įmokas;

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1737/2002 // www.lat.lt

- nukentėjusysis turi būti įrašytas apdraustųjų asmenų įskaitoje.

Darbdavys apdraudžia darbuotojus nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, mokėdamas už juos valstybinio socialinio draudimo įmokas. Įmokų mokėjimas reiškia, kad įstatymo pagrindu draudėjas (darbdavys) sudaro draudimo sutartį su draudiku (įmokas administruojančiu asmeniu) apdraustojo (darbuotojo) naudai. Iš vienos pusės tai reiškia apdraustojo interesų apsaugą, todėl, kad darbuotojui bus atlyginta padaryta žala. Iš kitos pusės tai reiškia draudimo apsaugos suteikimą darbdaviui. Jis, mokėdamas draudimo įmokas, t.y. sutarties galiojimo ir vykdymo laiką, pagrįstai tikisi, kad tuo metu žalos padarymo rizika yra padengiama draudiko įsipareigojimu apmokėti apdraustojo darbuotojo nuostolius iš sukauptų draudimo lėšų⁵⁴.

Pagal NADSDĮ 24 str. 2 d. netekto darbingumo periodinė kompensacija apskaičiuojama kaip darbingumo netekimo koeficiento (d), kompensavimo koeficiento (k) ir mokėjimo mėnesį galiojančių einamųjų metų draudžiamųjų pajamų (D) sandaugos pusė, t.y. pagal formulę $0,5 \times d \times k \times D$. Tokia pati netekto darbingumo periodinės kompensacijos apskaičiavimo formulė numatyta ir Laikinojo įstatymo 13 str. 2 d. Minėtų įstatymų analogiškose formulėse iš esmės skiriasi kompensavimo koeficientų (k) dydžių nustatymas. Pagal NADSDĮ 3 str. 10 d. kompensavimo koeficientas (k) yra asmens vidutinių mėnesinių draudžiamųjų pajamų per paskutiniuosius paeiliui einančius 12 mėnesių, skaičiuojant atgal nuo užpraeito kalendorinio ketvirčio pabaigos, buvusio iki netenkant darbingumo dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos, santykis su nelaimingo atsitikimo ar susirgimo profesine liga nustatymo metu galiojančiomis einamųjų metų draudžiamosiomis pajamomis. Apdraustajam apskaičiuotas kompensavimo koeficientas negali būti mažesnis kaip 0,25 ir didesnis kaip 3. Laikinojo įstatymo 2 str. 11 d. numato, kad kompensavimo koeficientas (k) nustatomas pagal nukentėjusiojo vidutinio darbo užmokesčio santykį su mėnesių, pagal kuriuos apskaičiuotas vidutinis darbo užmokestis, einamųjų metų draudžiamųjų pajamų vidurkiu. Tuo atveju, kai nukentėjusiojo dėl susirgimo profesine liga asmens draudžiamųjų pajamų koeficientas, nustatytas socialinio draudimo pensijos byloje, didesnis negu kompensavimo koeficientas, taikomas asmens draudžiamųjų pajamų koeficientas, nustatytas socialinio draudimo pensijos byloje. Jeigu nukentėjusiojo vidutinio darbo užmokesčio nėra arba jo negalima nustatyti, arba taip apskaičiuotas kompensavimo

---

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1737/2002 // www.lat.lt

koeficientas yra mažesnis už 0,35, laikoma, kad kompensavimo koeficientas yra lygus 0,35, tačiau jokių atveju kompensavimo koeficientas negali būti didesnis už 3⁵⁵.

Apskaičiuojant priteistinos žalos atlyginimą, reikia, kad nukentėjusiajam būtų nustatyti profesinio darbingumo netekimo procentai (tą padaro Valstybinė medicininės socialinės ekspertizės komisija arba teismo medicininės ekspertizės komisija), taip pat būtini duomenys apie nukentėjusiojo iki sužalojimo arba iki darbingumo netekimo laipsnio nustatymo gautą vidutinį darbo užmokestį bei jam ryšium su sužalojimu paskirtą pašalpą arba pensiją. LAT Civilinių bylų skyriaus plenarinė sesija 2002 m. rugsėjo 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-P-376/2002 išaiškino, kad atlygintinos žalos dėl sveikatos sužalojimo dydis, jeigu nėra duomenų apie prarastą atlyginimą, jis skaičiuotinas nuo minimalios mėnesinės algos.

Netekto darbingumo periodinės kompensacijos formulė nenumato visiško žalos atlyginimo profesinės ligos atveju, nes (k) šioje formulėje negali būti didesnis kaip 3 (NADSDĮ 3 str. 10 d.). CK 6.283 str. 1 dalyje yra įtvirtintas visiško žalos atlyginimo principas. Draudžiant darbuotoją susirgimų profesine liga draudimu, atsiranda tik ribota draudiko, bet ne žalą padariusio asmens, atsakomybė. Todėl jeigu žala nėra padengiama iš socialinio draudimo, tai atsakingas asmuo turi atlyginti likusią jos dalį bendraisiais pagrindais⁵⁶.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas atlygina tik tam tikrą žalos sudedamąją dalį - negautas pajamas. Tuo tarpu CK yra įtvirtintas visiško žalos atlyginimo darbuotojui principas, todėl žala, kuri nėra atlyginama nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, turi būti atlyginta darbdaviu vadovaujantis civilinės teisės nuostatomis. DK 250 str. nustatyta, kad darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Jos dydį kiekvienu atveju nustato teismas, vadovaudamasis CK.

Darbdavio materialinė atsakomybė galima ir, kai įvyksta nelaimingas atsitikimas, o už darbuotoją nebuvo mokamos draudimo įmokos (pavyzdžiui, darbuotojas dirbo nelegaliai). DK 283 str. numato, kad jeigu nukentėjęs darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, prarastas pajamas dėl darbingumo netekimo ir išlaidas, susijusias su medicinos pagalba ir gydymu, taip pat su nukentėjusiojo socialine, medicinine ir profesine reabilitacija, CK nustatyta tvarka atlygina darbdavys. Pagal CK 6.283 str., jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota

---

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1115/2003 // www.lat.lt

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-982/2003 // www.lat.lt

jo sveikata, už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus dėl to patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. Nuostolius nurodytu atveju sudaro negautos pajamos, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota, ir su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos (gydymo, papildomo maitinimo, vaistų įsigijimo, protezavimo, sužaloto asmens priežiūros, specialių transporto priemonių įsigijimo, sužaloto asmens perkvalifikavimo išlaidos ir kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos).

Nagrinėjant darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo atvejus taip pat svarbūs yra CK 6.283 str. ir 6.284 str. CK 6.283 str. 1 d. nustatyta, kad jeigu fizinis asmuo buvo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. CK 6.283 str. 4 d. nustatyta, kad šis straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka. Atsakomybė už dėl gyvybės atėmimo atsiradusią žalą reglamentuojama CK 6.284 str. Tai yra bendroji teisės norma. Šio straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad šis straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka. Čia kyla teisės aiškinimo ir taikymo problema, ar pagal CK 6.284 str. darbdavys gali būti įpareigotas atlyginti žalą, atsiradusią darbuotojo gyvybės atėmimo atveju, jeigu nukentėjęs darbuotojas buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe NADSDĮ nustatyta tvarka, tačiau nelaimingas atsitikimas nepripažintas draudiminiu įvykiu ir dėl to draudimo išmokos neišmokėtos. Tokia problema kyla dėl to, kad CK 6.284 str. 4 d. aiškinant siauru lingvistiniu būdu galima išvada, kad jeigu nukentėjęs asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe NADSDĮ nustatyta tvarka, tai nepriklausomai nuo to, kad nelaimingas atsitikimas nepripažintas draudiminiu įvykiu, CK 6.284 str. netaikytinas ir darbdaviui neatsiranda pareiga atlyginti žalą. Be to, ji (problema) kyla ir dėl to, kad nelaimingo atsitikimo, dėl kurio pasekmių – asmens mirties – šioje byloje prašoma priteisti žalos atlyginimą, metu galiojusi NADSDĮ redakcija nereglementavo, kaip turėtų būti sprendžiamas žalos atlyginimo klausimas draudiminiu nepripažinto nelaimingo atsitikimo darbe atveju. Darbdavys, nesant Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme numatytų jo atsakomybę eliminuojančių sąlygų, įstatymų nustatyta tvarka atsako ir už dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kuris nepripažintas draudiminiu įvykiu, atsiradusią žalą. CK tiesiogiai nesieja žalos atlyginimo su draudiminiais ar nedraudiminiais įvykiais, nustatytais NADSDĮ. Dėl to CK 6.284 str. ir jo 4 d. aiškinant sistemiškai darytina išvada, kad šis CK str. gali būti taikomas ir tais atvejais, kai, esant nustatytoms darbdavio atsakomybės sąlygoms, nukentėjęs asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe NADSDĮ nustatyta tvarka, tačiau

nelaimingas atsitikimas darbe nepripažintas draudiminiu įvykiu. Pažymėtina, kad tokią įstatymų leidėjo valią patvirtina ir tai, kad 2003 m. lapkričio 11 d. įstatymu Nr. IX-1819 pakeisto ir nauja redakcija išdėstyto NADSDĮ 8 str. 2 d. numatyta, kad jeigu ištyrus nelaimingą atsitikimą darbe <...> jis nepripažįstamas draudiminiu įvykiu, sužalotam ar susirgusiam profesine liga asmeniui ir (ar) jo šeimos nariams žala atlyginama CK nustatyta tvarka⁵⁷.

Darbdavys, nesant įstatyme numatytų jo atsakomybę eliminuojančių sąlygų, įstatymų nustatyta tvarka atsako už dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kuris nepripažintas draudiminiu įvykiu, atsiradusią žalą. CK tiesiogiai nesieja žalos atlyginimo su draudiminiais ar nedraudiminiais įvykiais, numatytais NADSDĮ. Dėl to CK 6.284 str. ir jo 4 d. aiškinant sistemiškai darytina išvada, kad šis CK straipsnis gali būti taikomas ir tais atvejais, kai, esant nustatytoms darbdavio atsakomybės sąlygoms, nukentėjęs asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe NADSDĮ nustatyta tvarka, tačiau nelaimingas atsitikimas darbe nepripažintas draudiminiu įvykiu (CK 6.284 str.)⁵⁸.

LAT 2005 m. vasario 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-103/2005, aiškino CK 6.283 str. 1 ir 4 d. santykį ir konstatavo, kad jeigu darbuotojas buvo sužalotas dėl nelaimingo atsitikimo darbe dėl darbdavio kaltės ar neteko dalies ar viso darbingumo dėl profesinės ligos ir jam paskirta socialinio draudimo išmoka visiškai neatlygina patirtos žalos, likusią dalį bendraisiais pagrindais turi atlyginti darbdavys. LAT nuomone, darbuotojui padarytos žalos dalį, kurios nepadengia atlyginimas pagal NADSDĮ, turi atlyginti už žalą atsakingi asmenys, vadovaujantis bendraisiais žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju pagrindais. Darbdavio atsakomybė yra deliktinė, o draudiko – sutartinė, ieškovui padarytos žalos dalį, kurios nepadengia atlyginimas pagal šį įstatymą, turi atlyginti už žalą atsakingi asmenys bendraisiais žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju pagrindais. Taigi teismų praktika formuojama taip, kad darbuotojo apdraudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka neatleidžia nuo socialinio draudimo išmokomis neatlygintos žalos atlyginimo⁵⁹. Tuo atveju, jeigu nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas pilnutine apimtimi neapėmė visų įvykių, ta dalimi, kurios neapima draudimas, už žalą yra atsakingas

---

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-276/2005
www.lat.lt

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-28/2001
www.lat.lt

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008 //
www.lat.lt

darbdavys; priešingu atveju tai neatitiktų šalių lygybės prieš įstatymą principo, nes neapdraustasis socialiniu draudimu asmuo būtų geresnėje padėtyje nei apdraustasis⁶⁰.

DK 247 str. nustato, kad jeigu žalai atsirasti sudarė sąlygas nukentėjusiojo kaltė, o sužalojimo ir mirties atvejais – sužalotojo ar mirusiojo asmens didelis neatsargumas, žalos atlyginimas yra mažinamas atsižvelgiant į kaltės laipsnį arba reikalavimas atlyginti žalą atmetamas. Taigi nustatoma materialinės atsakomybės dydžio priklausomybė nuo to, kiek kiekvienos šalies kaltė turėjo įtakos žalai atsirasti. Šiuo atveju reikia atsižvelgti į abiejų šalių kaltės formas ir rūšis. Nukentėjusiojo sužalojimo ar mirties atvejais paprastas nukentėjusiojo neatsargumas neturi reikšmės darbdavio materialinės atsakomybės dydžiui. Norėdamas sumažinti materialinės atsakomybės dydį, darbdavys turėtų įrodyti, kad didelis nukentėjusiojo neatsargumas lėmė sužalojimą ar mirtį. Tik didelis nukentėjusiojo neatsargumas, padėjęs žalai atsirasti arba jai padidėti, yra pagrindas teismui, priklausomai nuo nukentėjusiojo kaltės laipsnio (o esant žalą padariusiojo asmens kaltei - ir priklausomai nuo jo kaltės laipsnio), atlygintinos žalos dydį sumažinti arba reikalavimą atlyginti padarytą žalą atmesti.

LAT 2003 m. spalio 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-844/2003 konstatavo, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo gali būti atmestas, nustačius didelį darbuotojo neatsargumą, jeigu nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akte nenustatyta, jog darbdavys pažeidė saugos darbe reikalavimus, kurių pažeidimas padėjo arba buvo tiesioginė priežastis žalai atsirasti. Šioje byloje pateiktame nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akte nurodyta, kad darbo saugos reikalavimus pažeidė ne tik ieškovas, bet ir šilumvežio mašinisto padėjėjas, baro meistras. Teismai, atmesdami ieškinį, neįvertinę šių tyrimo akte nurodytų faktų bei jų ryšio su žala, iš esmės dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo pripažino kaltu tik ieškovą, o kitų priežasčių, nulėmusių nelaimingą atsitikimą, netyrė ir netaikė mišrios atsakomybės taisyklių, tuo būdu nukrypo nuo LAT formuojamos praktikos.

Nukentėjusiojo dideliu neatsargumu laikytinas toks nukentėjusiojo neatsargumas, kuomet asmuo numatė arba galėjo numatyti savo veiksmų žalingas pasekmes, bet lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengti (pvz., asmens girtumas, apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių medžiagų, neturėjimas teisės dirbti su atitinkamais mechanizmais, kitos teismo pripažintos aplinkybės, patvirtinančios asmens didelį neatsargumą). Atlygintinos žalos dydžiui apskaičiuoti yra būtina, kad nukentėjusiojo kaltė didelio neatsargumo forma būtų

---

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-276/2005 // www.lat.lt

išreikšta procentais (pvz., 10, 20 proc. ir pan.). Tais atvejais, kuomet atlygintinos žalos dydis nustatomas atsižvelgiant į paties nukentėjusiojo kaltės laipsnį.

LAT 2008 m. vasario 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008 pažymėjo, kad pagal atsakovo patvirtintos Automobilių vairuotojų saugos darbe instrukcijos 3.5 p. krovininiais automobiliais leidžiama vežti tik ant sėdynių sėdinčius žmones, o Kelių eismo taisyklėse, kurių ieškovas įsipareigojo laikytis pagal nurodytos instrukcijos 5.1 p., nustatyta, kad keleiviai motorinėse transporto priemonėse turi sėdėti tam skirtose vietose ir tik prisisegę saugos diržais. Nustatę, kad ieškovas šių taisyklių ir instrukcijos reikalavimų nesilaikė, nes laisvu nuo automobilio vairavimo laiku, kai automobilį vairavo kitas vairuotojas, ilsėjosi ant automobilio kabinoje įrengto specialaus gulto, teismai sprendė, kad ieškovas, kaip vairuotojas-profesionalas, kuriam keliami padidinti rūpestingumo ir atidumo reikalavimai, privalėjo suprasti, jog tokia padėtis važiuojančiame automobilyje yra nesaugi. Nurodytą aplinkybę teismai pripažino ieškovo dideliu neatsargumu, padėjusiu žalai padidėti ir, vadovaudamiesi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais (CK 1.5 str.), prašomos priteisti neturtinės žalos dydį sumažino vienu trečdaliu. Teisėjų kolegija prieina prie išvados, kad teismai, sumažindami neturtinės žalos dydį vienu trečdaliu, pripažino, jog dėl žalos atsiradimo yra 33,33 proc. nukentėjusiojo kaltės⁶¹.

LAT 2001 m. lapkričio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-865/2001 konstatavo, kad nelaimingo atsitikimo darbe atveju, esant darbuotojo (nukentėjusiojo) dideliame neatsargumui, vienkartinės pašalpos dydis, atsižvelgiant į nukentėjusiojo kaltės laipsnį, gali būti mažinamas arba atmetamas. Buvo ar ne nukentėjusiojo didelis neatsargumas, o jeigu buvo, tai kokios yra nukentėjusiojo ir darbdavio kaltės proporcijos (kaltės laipsnis), vertinama kiekvienu konkrečiu atveju pagal konkrečias bylos aplinkybes. Pagal CK 6.284 str. 1 d. fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ir kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Pagal to paties str. 2 d. asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam. CK 6.282 str. 2 d. nustatyta, kad į nukentėjusiojo asmens kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo atsiradusią žalą.

---

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008 // www.lat.lt

Ne retai nelaimingų atsitikimų darbe priežastimi būna darbuotojų darbinė veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams šaltiniu. Asmuo, kurio veika susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams (transporto priemonių, mechanizmų, elektros ir atominės energijos, sprogstamųjų ir nuodingų medžiagų naudojimas, statybos ir t. t.), privalo atlyginti didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, jeigu neįrodo, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba nukentėjusio asmens tyčios ar didelio neatsargumo (CK 6.270 str. 1 d.). Atsakovas pagal šį CK straipsnį yra didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, t. y. asmuo, valdantis šį šaltinį nuosavybės, patikėjimo teise ar kitokiu teisėtu pagrindu (panaudos, nuomos ar kitokios sutarties pagrindu ir t. t.) (CK 6.270 str. 2 d.). Dėl darbdavio atsakomybės už žalą, padarytą didesnio pavojaus šaltiniu darbuotojui einant darbo pareigas, LAT yra suformavęs tokią CK 6.270 str. aiškinimo ir taikymo praktiką: jeigu darbuotojas sužalojamas darbdaviui (draudėjui) priklausančiu didesnio pavojaus šaltiniu, kurio valdymas (aptarnavimas) neįėjo į to darbuotojo pareigas, nors įvykis ir buvo darbo metu, tai atsakomybė už darbuotojo sveikatai padarytą žalą atsiranda darbdaviui (draudėjui) pagal CK 6.270 str. taisyklės, nustatančias didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybę nesant jo kaltės⁶².

Žala, padaryta didesnio pavojaus šaltinio, atlyginama pagal Lietuvos CK 493 str. Šis straipsnis įtvirtina specialiąją normą. Esant specialiosios ir bendrosios normų konkurencijai, taikoma specialioji norma. Šią išvadą patvirtina ir ta aplinkybė, kad CK 493 str. nustato didesnio pavojaus šaltinio valdytojo civilinę atsakomybę be kaltės. Todėl ši norma yra palankesnė nukentėjusiajam, negu norma, reikalaujanti žalą padariusio asmens kaltės. Taigi esant konkurencijai tarp teisės normos, nustatančios civilinę atsakomybę be kaltės, ir normos, nustatančios civilinę atsakomybę tik esant kaltei, turi būti taikoma labiau nukentėjusiajam palanki norma – norma, nustatanti civilinę atsakomybę be kaltės⁶³.

Jeigu įmonės teritorijoje įvykęs nelaimingas atsitikimas, kurio metu žuvo darbuotojas, yra priskiriamas draudiminiams įvykiams, darbuotojo vaiko prarastos pajamos turėtų būti kompensuojamos pagal specialų, t.y. NADSDĮ, o ne CK nuostatas dėl žalos atlyginimo fizinio asmens sveikatos sužalojimo atveju. Prievolė kompensuoti ieškovo prarastas pajamas šiuo atveju atsirastų Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniam skyriui⁶⁴.

---

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008 // www.lat.lt

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 1999 m. gegužės 26 d. Nr. 3K-3-205/1999 // www.lat.lt

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje. Nr.3K-3-294/2004 // www.lat.lt

Pagal LAT 2005 m. birželio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-P-276/2005 priimtą sprendimą, jeigu nelaimingas atsitikimas, kurio metu žuvo darbuotojas, nepripažintas draudiminiu įvykiu žuvusio darbuotojo nepilnamečiams vaikams žalos atlyginimą maitintojo netekimo atveju turi mokėti darbdavys.

Svarbu pažymėti, kad darbdaviai be privalomo valstybinio socialinio draudimo nuo nelaimingų atsitikimų savo darbuotojus gali savanoriškai apdrausti savo turtinius interesus, susijusius su apdraustųjų kūno sužalojimu ir mirtimi dėl nelaimingų atsitikimų, taip pat su apdraustųjų liga. LAT 2006 m. sausio 11 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3 K-3-27/2006 išaiškino, kas, įvykus draudimui įvykiui pagal savanoriško draudimo sutartį, yra naudos gavėjas. Draudimo paskirtis – apsaugoti apdraustojo asmens turtinius interesus nuo galimos žalos rizikos. Konkrečios draudimo sutarties sudarymą patvirtina draudimo liudijimas, o sutarties sąlygos nustatomos atitinkamos rūšies draudimo taisyklėse, jeigu draudimo sutartis sudaroma prisijungimo būdu. CK 6.991 str. nustatyti būtini reikalavimai draudimo liudijimui. Vienas iš jų – draudimo liudijime turi būti nurodyta draudimo grupė ir draudimo rūšies taisyklės identifikuojantys duomenys (CK 6.991 str. 1 d. 4 p.). Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad draudimo liudijimas Nr. 0041696 buvo išduotas draudėjui UAB „Plungės lagūna“, kuris apdraudė savo darbuotojus nuo nelaimingų atsitikimų, konkrečiai – nuo kūno sužalojimų, mirties ir ligos. Draudimo objektu liudijime įvardyti turtiniai interesai, bet nekonkretizuota, kieno turtiniai interesai yra apdraudžiami. Draudimo nuo nelaimingų atsitikimų taisyklių Nr. 048 II d. 2 p. nustatyta, kad draudimo objektas yra apdraustojo turtinis interesas. Apdraustasis – atitinkamo padalinio, profesijos ar kategorijos darbuotojas (Taisyklių 4.1.1 p.), o draudėjas – darbdavys (Taisyklių 5.3 p.). Taisyklių 10 p. nustatytas draudimo išmokos paskyrimas mirties atveju. Pagal Taisyklių 10.1 p. draudėjas, sudarydamas sutartį, gali paskirti asmenį (keletą asmenų) draudimo išmokos (naudos) gavėju. Taisyklėse nereglamentuojami atvejai, kai draudėjas naudos gavėju paskiria pats save. Šalių draudimo sutartis sudaryta galiojant imperatyviosioms Draudimo įstatymo 10 str. nuostatom, kad jei sudarant draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe sutartį draudėjas ketina naudos gavėju paskirti pats save, būtinas apdraustojo rašytinis sutikimas. Pažymėtina, kad Taisyklių 10.1 p. nenustatyta, kokie – fiziniai ar juridiniai – asmenys gali būti paskirti naudos gavėjais. Taisyklių 11.3.1 ir 11.3.2 p. nustatyta, kam turi būti išmokėta draudimo išmoka naudos gavėjo mirties atveju: sisteminis draudimo sutarties standartinių sąlygų aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad naudos gavėju pagal draudimo sutartį dėl nelaimingo atsitikimo darbe negali būti paskirtas juridinis asmuo. Teismai, vertindami savanoriško draudimo sutartį dėl nelaimingo atsitikimo darbe, turi atkreipti

dėmesį į tai, ar draudėjas – darbdavys, apdraudamas savo darbuotojus, teisingai paskyrė draudimo išmokos gavėją. Nustačius, kad draudimo išmokų gavėjas paskirtas neteisėtai, pripažįstama, kad draudėjas nepaskyrė naudos gavėjo, todėl, mirus apdraustajam, draudimo išmoka išmokama pagal paveldėjimo teisės normas⁶⁵.

Žalos atlyginimas asmenį sužalojus apskaičiuojamas šia tvarka:

- nustatoma vidutinio mėnesinio uždarbio dalis, kurios nukentėjusysis neteko dėl sužalojimo, ji atitinka netekto darbingumo procentus;
- iš gautos sumos atimama suma, atitinkanti nukentėjusiojo kaltės laipsnį, išreikštą procentais;
- iš gautos sumos atimama paskirtos ir faktiškai jo gaunamos ryšium su sveikatos sužalojimu pensijos suma.

Žalos atlyginimas atėmus nukentėjusiajam gyvybę apskaičiuojamas šia tvarka:

- nustatoma, kokio dydžio nukentėjusiojo uždarbio dalis tenka kiekvienam išlaikytiniui;
- iš tos uždarbio dalies, tekusios išlaikytiniams, išskaitoma suma, atitinkanti nukentėjusiojo kaltės laipsnį;
- iš gautos sumos atimama paskirtos ir faktiškai gaunamos pensijos (pašalpos) suma⁶⁶.

Darbo teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises ir vykdydami pareigas, turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principų (DK 35 str. 1 d.). Jeigu darbdavys savo teises įgyvendina nesilaikydamas šių nuostatų arba be teisėto pagrindo atlieka veiksmus ir dėl to darbuotojui padaroma neturtinė žala – fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt. – tai gali būti darbdavio prievolės atlyginti darbuotojui padarytą neturtinę žalą atsiradimo pagrindas (DK 1 str. 1 d., 248 str. 4 p., 250 str., CK 1.1 str.3 d., 6.250 str.)⁶⁷.

Neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Jeigu įstatymas specialiai jos atlyginimo nenustato, ji neatlyginama. Darbo sutarties šalių pareiga atlyginti neturtinę žalą iki DK įsigaliojimo nebuvo numatyta teisės aktuose. Ši pareiga atsirado tik nuo 2003 m. sausio 1 d., kai įsigaliojo naujasis DK. 1964 m. CK taip pat nebuvo numatyta galimybė asmeniui sveikatos sužalojimo atveju prisiteisti neturtinės žalos

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-663/2003 // www.lat.lt

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 // www.lat.lt

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164/2005 // www.lat.lt

atlyginimą. Pagal CK patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 47 str. 2 d. CK šeštosios knygos XXII skyriaus trečiojo skirsnio normos dėl deliktinės atsakomybės taikomos, kai žala asmeniui, turtui padaroma ir atsiranda įsigaliojus šiam kodeksui; jeigu žala asmeniui, turtui buvo padaryta iki naujojo CK įsigaliojimo, tačiau žala atsiranda ir nukentėjęs asmuo kreipiasi dėl žalos atlyginimo įsigaliojus šiam kodeksui, žala atlyginama pagal 2000 m. CK normas.

DK 250 str. nustatyta, kad darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Ši norma blanketinė, nes nukreipia į CK, kurio 6.250 str. 2 d. nustatyta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikalstamų veiksmų asmens sveikatai arba dėl asmens gyvybės atėmimo. Tokiu atveju reikia pagrįsti reikalaujamos piniginės kompensacijos dydį. Šią žalą darbdavys turi atlyginti pagal CK 6.284 str. nuostatas nepriklausomai nuo to, ar asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, nes NADSDĮ nenustatytas neturtinės žalos atlyginimas (CK 6.250 str. 2 d., 6.284 str., DK 250 str.). Tais atvejais, kai atlyginti neturtinę žalą darbdavio reikalauja darbe žuvusio asmens darbuotojo įpėdiniai ir išlaikytiniai, baudžiamasis tyrimas, kuriame sprendžiamas konkretaus darbuotojo atsakomybės dėl nelaimingo atsitikimo klausimas, negali būti privalomo civilinės bylos dėl neturtinės žalos atlyginimo sustabdymo pagrindas, nes darbdavys privalo atlyginti neturtinę žalą esant nelaimingam atsitikimo darbe faktui nepriklausomai nuo baudžiamosios bylos baigties ir jo konkretaus darbuotojo kaltės (CPK 163 str. 1 d. 3 p.)⁶⁸.

Minimali ar maksimali priteisiama suma už neturtinę žalą nėra ribojama įstatymo, todėl nukentėjęs asmuo gali reikalauti tiek, kiek subjektyviai tai įvertina pinigais. Pagal DK 250 str. neturtinės žalos dydį kiekvienu atveju nustato teismas, vadovaudamasis CK. CK 6.250 str. 2 d. nustato, kad teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį ir kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. Pažymėtina, kad LAT nuomone, teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nėra galutinai suformuota⁶⁹.

Bendrieji neturtinės žalos nustatymo kriterijai nustatyti CK 6.250 str. 2 d. Šioje teisės normoje nepateikta išsamaus neturtinės žalos dydžio kriterijų sąrašo, nes, priklausomai nuo bylos aplinkybių, teismas gali pripažinti ir kitus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, kiekvienu konkrečiu atveju

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3 K-3-27/2006 // www.lat.lt

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008 // www.lat.lt

būtina vertinti kriterijų visumą, t. y. ir aplinkybes, dėl kurių neturtinės žalos dydis gali būti nustatytas didesnis, ir aplinkybes, dėl kurių šios žalos atlyginimo dydis gali būti mažesnis⁷⁰.

NADSDĮ neturtinei žalai atlyginti netaikomas, nes draudėjas pagal šį įstatymą dirbantįjį apdraudęs tik dėl turtinės žalos atlyginimo ryšium su nelaimingu atsitikimu darbe ir susirgimu profesine liga, o dėl neturtinės žalos atlyginimo darbuotojai nėra draudžiami. Todėl neturtinė žala atlyginama bendrais pagrindais (CK 250 str. 2 d.). Šis str. nustato, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais. Tačiau neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai⁷¹. Į socialinio draudimo išmokas neįskaitomas neturtinės žalos atlyginimas, todėl dėl neturtinės žalos atlyginimo nukentėjusysis visada papildomai gali kreiptis į teismą dėl jos priteisimo iš darbdavio. CK 6.263 str. 2 d. nustatyta, kad žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų nustatytais atvejais ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo. LAT 2005 m. vasario 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-103/2005 nurodė, kad ši teisės norma įtvirtino visiško nuostolių atlyginimo principą. Tais atvejais, kai paskirta socialinio draudimo išmoka nevisiškai kompensuoja atsiradusią žalą, likusią žalos dalį turi atlyginti už žalą atsakingas asmuo. Taigi teismų praktika formuojama taip, kad darbuotojo apdraudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka neatleidžia nuo socialinio draudimo išmokomis neatlygintos žalos atlyginimo.

Neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, kadangi neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Įstatymai numato piniginę kompensaciją, kuria siekiama kuo teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą dvasinį bei fizinį skausmą ir kt. Teismo funkcija yra nustatyti teisingą piniginę kompensaciją už patirtą skriaudą (dvasinius, fizinius išgyvenimus, praradimus).

Sprendžiant dėl neturtinės žalos atlyginimo, jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata arba jo mirties atveju, egzistuoja CK 6.250 str. 2 d., 6.283 str. ir 6.284 str. normų taikymo kolizija, dėl kurios LAT pasisakė 2003 m. lapkričio 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-1049/2003. CK 6.250 str. 2 d. numato, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai. Pagal CK 6.283 str. 1 d. fizinio asmens suluošinimo ar kito jo sveikatos sužalojimo atveju už žalą atsakingas asmuo privalo atlyginti nukentėjusiam asmeniui visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę

---

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008 // www.lat.lt

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1049/2003 // www.lat.lt

žalą. Pagal to paties str. 4 d. šis straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka. NADSDĮ nustatyta tvarka jame numatytais atvejais kompensuojamos dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos prarastos pajamos šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims. Taigi minėtas įstatymas yra skirtas tik prarastų pajamų – turtinės žalos – kompensavimui reglamentuoti ir neapima patirtos neturtinės žalos atlyginimo. Pažymėdamas, jog aiškinant aukščiau nurodytų CK normų koliziją, atsižvelgtina į NADSDĮ paskirtį bei į tai, kad šis įstatymas neapima neturtinės žalos atlyginimo, teismas konstatavo, kad CK 6.283 str. 4 d. numatyta išlyga taikytina tik turtinės žalos atlyginimo apimtimi, t.y. teisę į neturtinės žalos atlyginimą išsaugo ir tie asmenys, kurie yra apdrausti nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymu nustatyta tvarka. Priešingu atveju, teismo nuomone, šie asmenys atsidurtų nelygioje padėtyje lyginant su neapdraustaisiais, kadangi įstatymas (CK 6.250 str. 2 d.) numato neturtinės žalos atlyginimą visais asmens sveikatos sužalojimo atvejais⁷².

Sprendime dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus sveikatą ar atėmus gyvybę, teismas privalo nurodyti motyvuojamojoje jo dalyje:

- aplinkybes, kuriomis sveikatai buvo padaryta žala;
- motyvus, kuriais vadovaudamasis teismas išsprendė teisinį ginčą;
- įrodymus, kuriais grindžiamos teismo išvados;
- materialinės teisės normas, kurių pagrindu asmeniui už padarytą sveikatai žalą yra taikoma civilinė atsakomybė;

- tikslų atlygintinos žalos dydžio apskaičiavimą (taip pat ir vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimą).

Rezoliucinėje sprendimo dalyje privalu nurodyti tikslų atlygintinos žalos dydį, nurodomą kasmėnesiniais mokėjimais, bei žalos atlyginimo terminą:

- žala atlyginama iki gyvos galvos, kuomet nukentėjusysis neteko darbingumo visam likusiam laikotarpiui;

- žala atlyginama terminuotai, t.y. iki pakartotinio darbingumo netekimo laipsnio nustatymo dienos⁷³.

---

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-1049/2003 // www.lat.lt

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 // www.lat.lt

IŠVADOS

1. Darbdavio materialinė atsakomybė yra glaudžiai susijusi su darbdavio civiline atsakomybe, todėl LAT savo nutartyse dažniausiai įvardija darbdavio atsakomybę už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties, ne materialine, o būtent civiline atsakomybe.
2. Darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimas gali sąlygoti ne tik darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimą, bet ir už darbų saugą atsakingų darbuotojų patraukimą drausminėn, administracinėn ar baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau šios aplinkybės netrukdo teismui nagrinėti bylą dėl darbdavio materialinės atsakomybės taikymo. Darbdavio kaltė nepriklauso nuo jo už darbų saugą atsakingų darbuotojų kaltės.
3. Teismo prerogatyva yra nustatyti, ar nagrinėjamoje byloje yra visos šešios darbdavio materialinės atsakomybės sąlygos. LAT nė kartą yra pabrėžęs, kad nors vienos iš sąlygų nebuvimas, sudaro pagrindą netaikyti darbdavio materialinės atsakomybės instituto. LAT nuomone, teismai ne visada skiria reikiamą dėmesį darbdavio materialinės atsakomybės sąlygų buvimo nustatymui. Teismams daugiausiai problemų kyla nustatant, ar yra priežastinis ryšis tarp nelaimingo atsitikimo ir darbuotojo suluošinimo arba mirties, ir taikant mišrios kaltės institutą.
4. Teismas pats privalo konstatuoti nelaimingo atsitikimo darbe faktą bei priežastis. Nelaimingo atsitikimo tyrimo aktas, kaip ir ekspertų išvados, neturi teismui prejudicinės galios, jie yra įrodymai tarp kitų byloje esančių įrodinėjimo priemonių ir įvertinami kaip visuma kartu su kitais įrodymais priimant byloje sprendimą.
5. Kadangi žalos atlyginimo darbuotojui teisinis reglamentavimas nė kartą keitėsi, nagrinėjant bylas dėl darbdavio materialinės atsakomybės teismuose labai svarbu atriboti laiko atžvilgiu, koks įstatymas turi būti taikomas kiekvienu konkrečiu žalos atlyginimo darbuotojui atveju.
6. Teismai nustatant atlygintinos žalos dydį, padarytos darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties, turi vadovautis visiško nuostolių atlyginimo principu, tuo pat metu nukentėjusiam darbuotojui negali būti priteistas didesnis žalos atlyginimas negu iš tikrųjų padaryta žalos. Reikalavimas atlyginti žalą gali būti grindžiamas tik įrodymais apie jau patirtas išlaidas, reikalavimas atlyginti būsimas išlaidas turi būti atmetamas.
7. Visiško nuostolių atlyginimo principas turi būti derinamas su nuostolių sumažinimo doktrina. Nelaimingo atsitikimo darbe atveju, esant darbuotojo (nukentėjusiojo)

- dideliam neatsargumui, atsižvelgiant į nukentėjusiojo kaltės laipsnį, teismas gali sumažinti priteisiamą žalos atlyginimą arba iš viso atmesti reikalavimą atlyginti žalą.
8. LAT yra konstatavęs, kad esant tam tikrom faktinėms aplinkybėms, deliktinės atsakomybės prasme priežastinis ryšys tarp darbdavio pažeidimo ir atsiradusių pasekmių vertintinas kaip atsitiktinis, jo pakanka nustatyti darbdavio, kaip draudiko atsakomybei, tačiau nepakanka jo atsakomybei, grindžiamai kalte. Tokiu atveju darbuotojui žala atlyginama išmokant tik draudiminio pobūdžio išmokas.
  9. Teismų praktika formuojama taip, kad darbuotojo apdraudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka neatleidžia nuo socialinio draudimo išmokomis neatlygintos žalos atlyginimo. Draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų tikslas yra kompensuoti darbuotojui negautas pajamas, visos kitos papildomos išlaidos turi būti kompensuojamos darbdavio bendra tvarka.
  10. LAT suformavo tokią teismų praktiką, kad darbdavys, nesant įstatyme numatytų jo atsakomybę eliminuojančių sąlygų, įstatymų nustatyta tvarka atsako už dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kuris nepripažintas draudiminiu įvykiu, atsiradusią žalą. CK tiesiogiai nesieja žalos atlyginimo su draudiminiais ar nedraudiminiais įvykiais, numatytais Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme.
  11. Lietuvos Respublikos įstatymai numato ir neturtinės žalos padarytos darbuotojui atlyginimą, neturtinei žalai atlyginti už neturtinių teisių pažeidimą yra būtinos visos civilinės atsakomybės sąlygos. Pagal LAT suformuota praktiką neturtinė žala atlyginama vadovaujantis CK nuostatomis, nepriklausomai nuo to, ar darbuotojas apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu. Socialinio draudimo išmokos neapima neturtinės žalos atlyginimo, kadangi NADSDĮ yra skirtas tik prarastų pajamų kompensavimui reglamentuoti.

SANTRAUKA

Magistro darbe analizuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką sprendžiant bylas dėl darbdavių materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties, siekiant nustatyti kaip aiškinamos ir taikomos materialinės teisės normos sprendžiant bylas teisme, nagrinėjama su kokiomis teisės aktų taikymo problemomis susiduriama teismų praktikoje. Taip pat darbe nagrinėjami darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo teoriniai aspektai. Visų pirma, darbe siekiama apibrėžti materialinės atsakomybės vietą tarp kitų teisinės atsakomybės rūšių, jos santykį su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis (baudžiamąja, administracine, civiline, drausmine). Toliau darbe aptariamos būtinos darbdavių materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygos, kurios turi būti teismo nustatytos sprendžiant bylas dėl darbdavio materialinės atsakomybės už žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties. Darbe pateikiama išsami materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygų analizė remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtomis nutartimis. Po to darbe nagrinėjami klausimai susiję su darbuotojui atlygintinos žalos, padarytos darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl jo mirties, dydžio nustatymu ir padarytos žalos atlyginimo tvarka. Tam tikslui analizuojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse keliamos problemos dėl DK, seno ir naujo CK, Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimo profesine liga laikinojo įstatymo, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo taikymo praktinių aspektų.

SUMMARY

The MA thesis analyzes the practice of Lithuania's Supreme Court in deciding cases concerning employers' pecuniary liability for the damage caused by mutilation or other health impairment, or the death of the employee, in order to find out how provisions of pecuniary rights are interpreted and applied during examination of cases in the court, as well as discusses what problems arise in application of legal acts in the practice of courts. The thesis also considers theoretical aspects of formation of employer's pecuniary liability. Firstly, the thesis aims at defining the position of pecuniary liability among other kinds of legal liability (criminal, administrative, civil and disciplinary) and its relation with them. Secondly, pre-requisites for formation of employers' pecuniary liability which have to be determined by the court while examining the cases concerning employer's pecuniary liability for the damage caused due to mutilation or other health impairment or the death of the employee, are discussed. Furthermore, on the basis of decisions made by the Supreme Court of Lithuania, the thesis presents a detailed analysis of conditions determining the formation of pecuniary liability. In addition, issues related with determination of the amount of the damage to be paid to the employee for mutilation or other health impairment or the death of employee as well as the procedure for payment of damages are discussed in the thesis. For this purpose, problems concerning practical aspects in application of provisions of the Labour Code, the old and new versions of the Civil Code, Provisional Law on Damage Compensation in Accident at Work or Occupational Disease Cases and the Law on Social Insurance of Occupational Accidents and Occupational Diseases, which are raised in the decisions made by the Supreme Court of Lithuania, are analyzed.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. Europos socialinė chartija // Žin., 2001, Nr.49-1704
2. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas // Žin., 2002, Nr. 77-3290
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992, Nr. 33-1014
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 // Žin., 2000, Nr. 74-2262
5. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas patvirtintas 2002 m. birželio 4 d. įstatymu Nr. IX-926 // Žin., 2002, Nr. 64-2569
6. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Žin., 2003, nr. 70-3170
7. Lietuvos Respublikos delspinigių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas // Žin., 1996, Nr. 20-521
8. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Žin., 2003, Nr. 114-5114
9. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas // Žin., 1996, Nr. 55-1287
10. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas // Žin., 1994, Nr. 59-1153
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 997 „Dėl žalos atlyginimo nukentėjusiesiems dėl sveikatos sužalojimo ar susirgimo profesine liga, kai ši prievolė pereina valstybei, tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Žin., 1997, Nr.86-2162
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimas dėl darbuotojo ir valstybės tarnautojo vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos patvirtinimo Nr. 650 // Žin., 2003, Nr. 52-2326
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2004 m. rugsėjo 2 d. „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ Nr. 1118 // Žin., 2004, Nr. 136-4945
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimas Nr. 309 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ // Žin., 2004, Nr. 44-1448

Specialioji literatūra

15. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 6: Prievolių teisė. T. 1 /
Valentinas Mikelėnas. Vilnius: Justitia, 2003
16. Nekrošius I., Bužinskas G. ir kt. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras.
III dalis. Individualūs darbo santykiai. T. 2. Vilnius: Justitia, 2004
17. Autorių kolektyvas. Darbo teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008
18. Tiažkijus V. Darbo teisė: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Justitia, 2005
19. Dambrauskienė G., Mačernytė-Panomariovienė I. Lietuvos darbo teisė: schemas
ir komentarai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008
20. Cirtautienė S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas.
Vilnius: Justitia, 2008
21. Bagdanskis T. Darbdavio atsakomybė už darbuotojui padaryta žalą. Juristas, 2007
m. Nr. 4
22. Bagdanskis T. Darbdavio materialinė atsakomybė. Juristas, 2003 m. Nr. 3
23. Bagdanskis T. Darbdavio teisių, pareigų ir atsakomybės perdavimas. Juristas,
2005 m. Nr. 12
24. Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Vilnius: VĮ Registrų centro
Teisinės informacijos departamentas, 2008
25. Macijauskienė R. Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. Mokomasis
leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003
26. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai, Vilnius:
Justitia, 1995
27. Vaišvila A. Teisės teorija. V.: Justitia, 2000
28. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. V.: Justitia, 2000
29. Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sistema //
Jurisprudencija, 2006, T. 11(89)
30. Verikas A. Darbdavio atsakomybė padarius žalą darbuotojo sveikatai //
Jurisprudencija, 2004, T. 56(48)

Praktinė medžiaga

31. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu Nr. 506 "Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo" patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 37 punkto (2000 m. gegužės 8 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 29 straipsnio 1 daliai (1999 m. gruodžio 23 d., 2001 m. liepos 5 d. redakcijos)“ // Žin., 2005, Nr. 19-623
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatos ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2008, Nr. Nr.51-1904
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ // www.lat.lt
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-286/1999 // www.lat.lt
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-601/1999 // www.lat.lt
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-695/1999 // www.lat.lt
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-161/98 // www.lat.lt
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-123/2001 // www.lat.lt
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-28/2001 // www.lat.lt

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-159/2001 // www.lat.lt
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390/2002 // www.lat.lt
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-627/2002 // www.lat.lt
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2002 // www.lat.lt
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1737/2002 // www.lat.lt
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-663/2003 // www.lat.lt
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2003 // www.lat.lt
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1115/2003 // www.lat.lt
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-867/2003 // www.lat.lt
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 5 d., nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1054/2003 // www.lat.lt
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2004 // www.lat.lt
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-585/2004 // www.lat.lt
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-564/2004 // www.lat.lt
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2004 // www.lat.lt
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-210/2004 // www.lat.lt
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-225/2004 // www.lat.lt
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-467/2005 // www.lat.lt

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-362/2005 // www.lat.lt
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-276/2005 // www.lat.lt
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164/2005 // www.lat.lt
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-10/2006 // www.lat.lt
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-286/2006 // www.lat.lt
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2006 // www.lat.lt
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575/2006 // www.lat.lt
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-27/2006 // www.lat.lt
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-512/2006 // www.lat.lt
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3 K-3-27/2006 // www.lat.lt
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-559/2007 // www.lat.lt
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2007 // www.lat.lt
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131/2008 // www.lat.lt
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008 // www.lat.lt
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008 // www.lat.lt